

הַדָּשׁ NISAN הַחֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ IJAR

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

MARK PODWAL: SVĚTLO JE ZASETO SPRAVEDLIVÉMU
Opona pro synagogu v Brně, 2015. Foto Dana Cabanová, ŽMP.

BRÁNA NENÁVRATNA

Dne 9. března byla odhalena – jako symbolické zahájení proměny nádraží Praha-Bubny v Památník ticha – monumentální socha Aleše Veselého, nesoucí název *Brána nenávratna*. Památník ticha, který má připomínat, že odtud v období šoa vyjížděly vlaky směr ghetto Terezín s celkově více než padesáti tisíci českých Židů. A také, a možná i zejména, za jakých okolností se to dělo. Praha tak bude mít z iniciativy společnosti Památník šoa další místo věnované – vedle Pinkasovy synagogy a některých expozic pražského Židovského muzea – tragickému osudu Židů za druhé světové války. Památník šoa by měl být navíc „vzpomínkovým centrem holokaustu a moderní historie obecně“. Ve správní radě zasedají herec Tomáš Töpfer, ředitelka Muzea hlavního města Prahy Zuzana Strnadová, sochař Jaroslav Róna a Helena Koenigsmarková, ředitelka Uměleckoprůmyslového muzea. Vedoucím projektového týmu je Pavel Štingl, autorkou přestavby Šárka Malá. Společnost uzavřela s Českými drahami smlouvu na padesátiletý pronájem nádražní budovy a disponuje i příslušným stavebním povolením. Centrum by mohlo být otevřeno už na podzim příštího roku, podaří-li se organizátorům získat včas potřebné finanční prostředky.

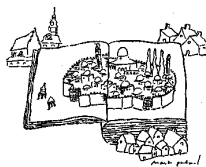
„Vztyčením plastiky nazvané *Brána nenávratna*, která má podobu koleje směřující k nebi, jsem splatil část dluhu všem, kteří podlehli nacistickému běsnění,“ uvedl během slavnostního ceremoniálu sochař Aleš Veselý. „Měl jsem k tomu velmi osobní důvody, protože z mých nejbližších příbuzných se 42 lidí nevrátilo, zahynuli.“ *jd*

IZRAELSKÝ TÝDEN NA KARLOVĚ UNIVERZITĚ

Pražské centrum židovských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy srdečně zve na již třetí Izraelský týden na Karlově univerzitě, který proběhne 27. dubna–3. května 2015.

Letos v Praze přivítáme například prominentního izraelského historika Joava Gelbera, který prosloví přednášku s názvem „Je sionismus kolonialismus?“. Přijede americký profesor Gabriel Noah Brahm z Northern Michigan University a představí nedávno vydanou publikaci *The Case Against Academic Boycotts of Israel* (Akademický bojkot Izraele), jejímž je spoluautorem.

AKTUALITY

Součástí programu budou již tradičně přednášky a debaty významných českých akademiků, diplomatů, publicistů a umělců. Zmínit lze například debatu na téma „Kulturní bojkot Izraele: Cui

Brána nenávratna Aleše Veselého. Foto J. Daniček.

bono?“ nebo „Současné perspektivy evropských Židů: alija, asimilace, antisemitismus?“, v níž přislíbil účast izraelský velvyslanec Gary Koren.

Přednášku na téma „Izraelsko-palestinský konflikt v architektuře a designu“ prosloví architekt Daniel Ziss. Stejně jako minulý rok se můžeme těšit na iniciativu studentů hebraistiky FF UK, kteří představí výsledky svého aktuálního průzkumu „Co si myslíme, že víme: Izrael očima současné české společnosti“.

Přesný program týdne bude zveřejněn začátkem dubna na webu Pražského centra židovských studií: <http://pcjs.ff.cuni.cz/>. Těšíme se na vaši účast a budeme rádi, když pozvání rozšíříte mezi své přátele a kolegy. *mz*

ŽIDOVSKÝ VISEGRÁD

Ve dnech 23. a 24. února 2015 se sešli v Budapešti vedoucí představitelé židov-

ských obcí zemí Visegrádské čtyřky: Slovenska, Polska, Maďarska a ČR, kterou zastupoval předseda FŽO Petr Papoušek. V zájmu posílení užší spolupráce mezi židovskými obcemi „Visegrádu“ se konal také galavečer, kterého se zúčastnili velvyslanci zemí Visegrádu a velvyslanec Státu Izrael v Maďarsku.

Představitelé židovských obcí zemí Visegrádské čtyřky se věnovali důležitým otázkám, týkajícím se jejich komunit, hovořili o možnostech spolupráce v oblasti záchrany a ochrany židovských hřbitovů, o spolupráci na poli košer stravy, cestovního ruchu, kultury a památkové péče. V zájmu společných cílů hodlají podávat žádosti a vytvářet vzájemné komunikační sítě.

Jedním z nástrojů přežití židovské community je vzdělání. Účastníci jednání se shodli, že společně mezinárodní židovské tábory pro mládež v Szarvasi, podporované Nadací R. Laudera a Jointem, mají v tomto ohledu zásadní roli. Na základě této skutečnosti plánují vytvořit další programy spolupráce v oblasti vzdělávání.

Dále bylo konstatováno, že představitelé ŽO jsou znepokojeni vzrůstajícím antisemitismem a apelují na vlády svých zemí, aby podnikly veškeré kroky ke snížení nebezpečí teroristických útoků. Zároveň žádají vlády, aby viditelně posílily ochranu židovských vzdělávacích a společenských institucí. *pp*

OBSAH

- Zemřel Tomáš Fritta-Haas 3**
Sidra pro tento měsíc 4
Bohoslužby v dubnu 5
Rozhovor s P. Miloslavským o B. Němcovovi 6–7, 11
Menora s květy – Brněnská synagoga má nový parochet 8
O plánech Institutu Terezínské iniciativy 9
Isak Bobele a jeho rodina 10
Pochod jako modlitba – hnutí za práva Afroameričanů 12–13
Oskar Kokoschka a Praha – k výstavě v pražské Národní galerii 14–15
Vozejk – ukázka z knihy Jindřicha Tomana *Přechod Avarů k zemědělství* 16–17
Co je chucpe? a Na okraj chucpe 18–19
Film, který neměl vzniknout 20
Izrael – Sonda do duše Izraele 21
Vybráno z českých médií 22
Kalendárium 23
Kulturní pořady, zprávy, informace 24–26
Zprávy z obcí 27
Zprávy ze světa 28

V nejtěžší době, jež byla po vyhnání z ráje uložena našemu lidu, když zlo chodilo světem a naši předkové museli zažít nepopsatelné utrpení, se narodilo dítě, které mělo v nejtemnější hodině darovat světlo a naději.

Toto dítě se jmenovalo Tommy a narodilo se 22. ledna 1941 v Praze jako syn technického kreslíře Fritze Tausiga (umělecké jméno Bedřich Fritta) a jeho ženy Hansi Fantlové. Otec Bedřich byl před válkou karikaturistou, mezi jiným v *Simplu*, exilovém vydání humoristického časopisu *Simplicissimus*. V prosinci 1941 byl s tzv. Aufbaukommandem jako jeden z prvních deportován do Terezína a příštího roku následovali jeho žena Hansi a malý Tommy. Bedřich Fritta měl jako vedoucí technického oddělení přístup k tužkám a barvám. Vedle oficiálních úkolů kreslil tajně s ostatními umělci výjevy ze skutečného života ghetta, obrazy smrti a hrůzy.

My, Tommyho děti a vnoučata, jsme dnes hrdí na svého dědečka Bedřicha, byl nejen vynikající kreslíř a karikaturista, ale vyzbrojen uhlem byl bojovníkem proti nacionálnímu socialismu. Bedřich Fritta byl hrdina, poněvadž věděl, co jeho i jeho rodinu může čekat, jestliže jeho práce bude prozrazena. K tomu také došlo, umělci byli vyzrazeni a se svými rodinami uvězněni v Malé pevnosti, kde byli buď umučeni, nebo deportováni do vyhlazovacího tábora. Z Tommyho se stal nejmladší politiký vězeň, jak sám sebe označoval, a jako jediný z rodiny přežil holocaust.

Marie Poláková píše: „Jeho otce poslali do Osvětimi, jeho matka zešilela a zemřela. Péči o dítě si vzala na starost žena malíře Lea Haase Erna.“ A dále: „Tomíček bylo přátelské a inteligentní dítě, miloval ho celý lágr. Dodnes si vzpomínám, jak sedí u zamřížovaného okna, šťastně se usmívá do slunce, že na něj tak krásně svítí, a třepe ven prostrčenýma nožičkami. Vězeňkyně mu je přes mříž. Tomíček jásal a tleskal rukama: Mám tolik tetiček!“

Ale osud tomu chtěl, že tento cvrček přežil a jako čtyřletý sirotek pochodoval sám z osvobozeného Terezína do budoucnosti, aby dělal, co mu bylo předurčeno, totiž aby žil. A on žil tak, že – jak říkal – by to stačilo na dva životy. Po osvobození Rusy adoptovali Tommyho

Leo a Erna Haasovi, jejichž jméno přijal a jež my, jeho vnuci, ještě dnes hrdě nosíme. Ale Tommyho cesta měla být od začátku kamenitá. Několik let po válce zemřela na následky věznění jeho milovaná druhá matka Erna. Tommy ji miloval a staral se o ni až do konce, kdy ji už musel nosit na zádech na toaletu.

Tomáš Fritta-Haas 1941–2015

Tomáš v Izraeli. Foto Karel Cudlín, 2000.

Leo Haas se stal po válce významným karikaturistou v tehdejší NDR. Po smrti Erny se seznámil s ženou německého důstojníka a přestěhoval se za ní do Berlína. Jenomže Tommy se s Inge nesnášeli, a tak se vrátil sám do Prahy. Netrvalo však dlouho a u soudruha Haase se ohlásil ředitel školy, aby ho informoval o vysvědčení jeho syna. Ani protekce prominentního adoptivního otce nedokázala Tommyho uchránit před následky, které musel nést za svůj referát. Na otázku, jak se mají děti zachovat při atomovém útoku ze Západu, Tommy odpověděl, že on by se zakryl sovětskými novinami *Pravda* a skloněn by hleděl k Východu.

Další pokus Tommyho zařadit bylo ctihodné povolání horníka. Jenomže on si ve výtahu stěžoval na klaustrofobii, a tak už dolů nesměl fírat. Nakonec absolvoval vojenskou službu a vyučil se knihovníkem.

Nějakou dobu se protloukal sám, až poznal svou velkou lásku Věru, s níž se roku 1964 ve Staronové synagoze oženil a měl s ní potom čtyři děti. Dva z Tommyho nejstarších přátel, Charles Wiener, sandak druhého syna Daniela, a jeho žena Helena, přicestovali dnes zdaleka, aby se mohli s Tommym rozloučit spolu s námi. Byli v mládí částí jedinečné, mladistvým sio-

nismem poznamenané mládežnické kliky, ke které patřili i Tommy s Věrou. Vznikla v tu dobu a ještě mnohá léta se o ní mluvilo. Rozpadla se po okupaci Československa v roce 1968. Většina členů uprchla do zahraničí, Tommy a jeho rodina do Izraele. Původně chtěli Tommy s Věrou do Kanady, jenomže už ve Vídni došly rodině na útek peníze a Izrael tenkrát platil novým přistěhovalcům letenku do Tel Avivu a pomáhal jim se startem do nového života. Tak jsme přistáli v poušti, kde také přišel na svět třetí syn Ronny.

Tommymu tu bylo těžko. Horko, zase vojenská služba, žádná kavárna Slavia. V podstatě bez použitelné kvalifikace se protloukal po fabrikách a benzínkách. Po pěti letech přesídlila rodina do Mannheimu, kde se stala součástí zdejší židovské obce. Tommy pracoval jako knihovník v Městské knihovně a soukromě i na škole vyučoval hebrejštinu. Žáci ho milovali. Roku 1977 přišla konečně na svět vytoužená dcera, Michalka. Kvůli tomu, aby se narodila v Izraeli, odletěli rodiče do Jeruzaléma a už se zdálo, že Tommy a jeho rodina dosáhli absolutního štěstí.

Jenomže Tommy měl znovu zůstat sám. Pán si k sobě po dlouhé těžké nemoci vzal jeho mladou ženu a naši milovanou matku a zanechal Tommyho se čtyřmi dětmi. Nastaly zlé časy, Tommy se pokusil navázat nový vztah, ale to nevyšlo, a úspěšný nebyl ani návrat do staré vlasti po otevření hranic v roce 1989. Tomáš se vrátil zpátky do Německa a strávil poslední léta v Mannheimu v kruhu své rodiny a svých přátel.

Minulý pátek zemřel náš milovaný otec na chronickou plicní chorobu bezbolestně v Mannheimu. Tím splnil úkol, který mu byl uložen osudem a jenž byl jistě nejsnažnějším přáním jeho rodičů před jejich vlastním koncem, že jejich syn přežije a zemře přirozenou smrtí.

Co nám příbuzným a přátelům zůstává, je jeho humor a kresba, na které ho jeho otec zachytil jak stojí na bedně v Malé terezínské pevnosti a vystrkuje svůj malý kulatý zadeček.

(11. března se těmito slovy v obřadní síni židovského hřbitova v Mannheimu za účasti mnoha přátel rozloučil s Tomášem Frittou-Haasem jménem nejbližších jeho nejstarší syn David Haas.)

PESACH**Učte své děti příběhy**

Co vytváří svobodu? Revoluce v ulicích? Masové demonstrace? Občanská válka? Změna vlády? To, že starou gardu nahradí nová? Dějiny nám poměrně často ukazují, jak se naděje, vkládané do zmíněných událostí, vytratí do ztracena. Někdy se stane, že tyranii menšiny nahradí tyranie většiny; někdy ani to – změni se tváře velitelů, ale utrpení lidí zůstává.

Knihy *Šemot* a *Dvarim* vyprávějí něco jiného. Je pozoruhodné, že při popisu židovského putování z otroctví ke svobodě Mojžíš neustále připomíná především to, aby Židé učili své děti. „Jestliže se tě zítra tvůj syn zeptá... řekni mu...“ „Řekni svým synům...“ Mojžíš čtyřikrát zmiňuje rodičovskou povinnost vzdělávat děti, předávat jim příběh jejich národa tak dlouho, až se stane i jejich příběhem.

Právě tohle děláme každý rok o svátku Pesach: shromáždíme své blízké i vzdálené příbuzné a přátele a znovu s nimi prožíváme tu dávnou noc, kdy se naši předkové chystali na to, jak vyjdou z Egypta a vydají se na dlouhou cestu ke svobodě. Je to krásná slavnost, nejstarší setrvale dodržovaná náboženská ceremonie na světě, jejíž kořeny jsou staré tisíce let. V jádru oslavy jsou stále děti. Neboť příběh můžeme vyprávět teprve poté, co se nás na něj zeptá dítě. Nejranější židovské vzpomínky řady z nás obsahují čtyři otázky, začínající „Čím se liší tato noc?“. Zůstáváme věrni Mojžíšovu pověření – nejdůležitější je poučit děti.

Od Mojžíšových časů se o svobodě napsalo hodně. I dnes je to v politice klíčové slovo, především v těch částech světa, kde vládnou represivní režimy. A stále nás překvapuje, když se nové pořádky ukážou být stejně špatné jako ty staré. Víra v Boha je pořád mnohem slabší než víra v politiky.

Mojžíš nás učil něco úplně jiného. Svět, který stavíme pro zítřek, vzniká z příběhů, které dnes vyprávíme svým dětem. Politika sice hýbe figurkami, ale o hře rozhoduje vzdělání. Pokud chceme svobodnou společnost, učme své děti, jak vypadá útlak. Vyprávějí jim, kolik zázkulů se musí stát, než se člověk dostane z nesvobody ke svobodě. A hlavně – podporujeme je, aby kladly otázky, aby přemýšlely, aby pokračovaly v rozhovoru, který trvá už po generace.

Musíme děti učit, že svoboda nastává tehdy, když respektujeme svobodu druhých, že obsahuje jak práva, tak odpovědnost a oběti pro společné dobro.

PESACH**SIDRA
PRO TENTO
MĚSÍC**Mark Podwal: *Hagada*, frontispis.

Hospodin zasáhl do dějin, aby pomohl bezmocným otrokům ke svobodě, ale to se událo už hodně dávno – od té doby nechává odpovědnost na nás.

Svoboda se nerodí na bojištích, ale doma, ve školách a studovnách. To je význam nejstaršího rituálu, Pesachu, jehož síla se dodnes nezmenšila.

O POCHVALE**Mecora (3M 14–15)**

Učenci se vždy hodně zabývali pojmem *lešon hara*, zlým jazykem, tedy pomluvy – hříchem, jenž zapříčinil *cara'at* (lepru), námět naší sidry. Ale existuje metahalachické pravidlo: „Ze záporu lze vyvodit klad.“ (*Nedarim* 11a) Takže například ze závažnosti, s jakou je pojímán zákaz znesvěcení Božího jména, *chilul Hašem*, lze vyvodit význam opaku, *kiduš Hašem*, posvěcení Jména.

Musí tedy existovat i pojem *lešon hatov*, dobrá řeč, a musí být něčím víc než

jen opakem. Abychom se vyhnuli kleve-tění, *lešon hara*, můžeme mlčet. Samotné mlčení ale k ničemu pozoruhodnému nevede. Co tedy značí *lešon hatov*?

Je to jedna z nejdůležitějších úloh vůdce, rodiče nebo učitele a znamená pochvalu. Klasický text o chvále nalezneme v mišně v traktátu *Avot*, *Výroky otců*:

„Raban Jochanan ben Zakaj měl pět žáků. Jsou to: rabi Eliezer ben Horkenos, rabi Jošua ben Chananja, rabi Jose ha-Kohen, rabi Šimon ben Netanel a rabi Elazar ben Arach. Uváděl jejich přednosti: Rabi Eliezer ben Horkenos – dobře vyzdřená studna, v níž se neztrácí ani kapka vody. Rabi Jošua ben Chananja – šťastná žena, která ho porodila. Rabi Šimon ben Netanel – střeží se hříchu, a rabi Elazar ben Arach – neustále sílicí pramen.“

Mišna nám vypráví i to, že raban Jochanan ben Zakaj měl žáky. Každý rabín má žáky, příkaz „Vychovej mnoho následovníků!“ patří k nejstarším rabínským poučkám. Jenže tato mišna nám říká, jak žáky stvořit. Není těžké získat studenty, kteří učitele nekriticky obdivují, ale nikdy se z nich nestanou tvůrčí myslitelé. Raban Jochanan byl velký učitel, protože z pěti jeho studentů se stali skuteční mistři. A jak to dokázal? Chválením. Každému svému žákovi ukázal, v čem tkví jeho síla. Rabi Eliezer měl výtečnou paměť, rabi Šimon připomínal svým (možná bystřejším) druhům, že nejsou jen učenci, ale že se podílejí na posvátné práci, rabi Elazarovi nikdy nechyběly nápady, jak nově vložít prastaré texty.

Ve chvále spočívá hluboké duchovní poslání. Domníváme se, že náboženství se týká víry v Boha. Dříve jsem zcela nechápal, že víra v Boha by nás měla vést k víře v lidi, neboť Boží obraz je v každém z nás a my se musíme naučit, jak ho rozeznat. Pak jsem pochopil, že opakovaná věta v Berešit „A Bůh viděl, že je to dobře“ nás má učit, abychom v lidech a událostech viděli to dobré a tím je i posilovali.

Chvála a to, jak ji rozdáváme, tvoří velmi důležitý prvek jakéhokoli řízení lidí. Když uznáme, že v lidech je cosi dobrého, a řekneme jim to, zvýšíme jejich snahu. A když chválíme jejich snahu spíše než vrozené nadání, podpoříme jejich vývoj, o kterém říkával Hilel: „Ten, kdo nepřidává (ke svým znalostem), ubírá.“ (*Výroky otců* I, 13) Správná chvála – a v tom tkví význam *lešon hatov* – dokáže změnit životy. Pomluvy člověka oslabují, chvála ho zvedá k výšinám.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

DAJENU?

Když sedíme u sederového stolu, připadá nám doba, než se pustíme do jídla, jako celá věčnost. Večeře je až desátým bodem sederového programu, a pokud se se čtením loudáme, opravdu to chvíli trvá. Když už nějaký čas sedíme, přijde na řadu známá píseň *Dajenu*. Samozřejmě že víme, že „dajenu“ znamená hebrejsky „nám by to stačilo“, a pro spoustu lidí by to touto dobou opravdu „stačilo“ a s chutí by začali jíst. Pamatují se, že jako dítě jsem tuhle písničku měl moc rád, mimo jiné proto, že jsem věděl, že až přijde na řadu, jídla už se brzy dočkám.

Svižná píseň *Dajenu* je přes tisíc let stará, má patnáct slok, které zaznamenávají zázraky, jež pro nás učinil Hospodin. Prvních pět slok se týká odchodu z Egypta, dalších pět strof zázraků během putování pouští a posledních pět vypráví o naší blízkosti Bohu. Píseň začíná otázkou: „Za kolik stupňů prokazatelného dobra musíme být Bohu vděční?“ Když se nad ní hlouběji zamyslíme, uvědomíme si, jak je tato otázka pro náš každodenní život důležitá.

Když jsem studoval v Izraeli, učitel nám řekl, abychom sepsali seznam dvaceti věcí, za které jsme vděční. Vmžiku vznikl výčet věcí, o kterých vlastně nepřemýšlíme, máme je za samozřejmé, ale tvoří podstatu našich životů.

Máme oči, můžeme mluvit a poslouchat, chodit, usmívat se. Něco se nám třeba nedaří, možná už hůř slyšíme, ale klady určitě převažují. Je dobré si občas takový seznam v duchu vytvořit, a nejen svých schopností a možností, ale také lidí, či dokonce míst.

Jako dítěti mi při sederu připadala doba, než nastal „šulchan aruch“ neboli večeře, dlouhá. Těšil jsem se na ni od samého začátku, na ředkvičku, chlebiček dle Hilela, na macesové knedlíčky. Vlastně jsem tolik myslel na jídlo, že jsem hagadu chvílemi ani neposlouchal.

Takhle to někdy chodí i v životě: tolik myslíme na všechno, co musíme stihnout a získat, že nemáme nikdy dost. Kdybychom se zamysleli nad všemi zázraky, jichž se nám už v životě dostalo, uvědomili bychom si, jak moc jsme šťastní. Stačí si jen říct, co pro nás znamená ono „dajenu“; jakmile to víme, svoboda Pesachu nám bude o něco blíže.

Nedali byste si už macesový knedlíček?

BRYAN WOOD,
kantor Staronové synagoga

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – duben 2015

Staronová synagoga

3. 4.	pátek	předvečer Pesach	večerní bohoslužba	19.15 hodin
4. 4.	sobota	ŠABAT 1. den PESACH	2M 12,21–51; mf: 4M 28 16–25 hf: Joz 5,2–61 mincha	19.00 hodin
			konec šabatu	20.28 hodin
5. 4.	neděle	2. den PESACH	3M 22,26–23,44; mf: 4M 28 16–25 hf: 2Kr 23,1–9; 21–28 mincha	19.25 hodin
			konec svátku	20.30 hodin
9. 4.	čtvrtek	předvečer 7. den Pesach	večerní bohoslužba	19.25 hodin
10. 4.	pátek	7. den PESACH	2M 13,17–16,26; mf: 4M 28 19–25 hf: 2S 22,1–51 mincha a večerní bohoslužba	19.29 hodin
11. 4.	sobota	ŠABAT 8. den PESACH	ŠIR HAŠIRIM 5M 14,22–26,17; mf: 4M 28 19–25 hf: Iz 10,32–12,16 MAZKIR	11.00 hodin
			mincha	19.10 hodin
			konec šabatu a svátku	20.40 hodin
16. 4.	čtvrtek	JOM HAŠOA	večerní bohoslužba	19.40 hodin
17. 4.	pátek	ŠABAT EREV ROŠ CHODEŠ	ŠMINI 3M 9,1–11,47 hf: 1S 20,18–42 mincha – perek 1	19.20 hodin
18. 4.	sobota		konec šabatu	20.52 hodin
19. 4.	neděle	1. den Roš chodeš ijar		
20. 4.	pondělí	2. den Roš chodeš ijar		
22. 4.	středa	JOM HAZIKARON		
23. 4.	čtvrtek	JOM HAACMAUT – DEN NEZÁVISLOSTI IZRAELE	večerní bohoslužba	19.51 hodin
24. 4.	pátek	TAZRIA-MECORA 3M 12,1–15,33 hf: 2Kr 7,3–20 mincha – perek 2		19.35 hodin
25. 4.	sobota		konec šabatu	21.05 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

Páteční večerní bohoslužby zde budou 10. 4. od 19.20 a 17. 4. od 19.30 hodin.

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

KDYŽ SE ZAČNEŠ BÁT, JE S TEBOU AMEN

O zavražděném Borisu Němcovovi s Pavlem Miloslavským

Pavel Miloslavskij. Foto archiv.

S oblibou říkám, že Pavel Miloslavskij má monopol na organizaci dobré kultury v Nižním Novgorodu. A myslím, že takové tvrzení není daleko od pravdy. Pavel se narodil v roce 1959 a k práci kulturтрегера se dostal ve výjimečně živém období perestrojky, kdy i do „uzavřeného“ vědeckého města. Gorkij (dnes opět Nižnij Nogorod) zavanula svoboda. O tom, že se Pavel přátelil s Borisem Němcovem, jsem věděl odjakživa. Ale jak dávné to bylo přátelství a jak pevně je k sobě poutalo, jsem se dozvěděl až po Němcovově tragické smrti. Pavel byl v takových záležitostech vždy taktičtější a diskretní. O to více jsem byl rád, když mi kývnul na prosbu o rozhovor, který jsme téměř celý věnovali vzpomínání na Borise Němcova.

Ruský opoziční politik Boris Němcov (9. 10. 1959 – 27. 2. 2015), za prezidenta Borise Jelcina v letech 1997–8 místopředseda vlády, později velký kritik Putinova režimu a hlavní představitel ruské opozice. V únoru 2015 byl v centru Moskvy zavražděn. jm

Kdy jste se s Borisem Němcovem seznámil?

V roce 1976. Oba jsme se dostali na fakultu fyziky a radiotechniky Státní univerzity Lobačevského v Gorkém, dnešním Nižním Novgorodě. Studovali jsme v jednom ročníku, měli jsme společný okruh kamarádů. Z těch asi dvaceti lidí jsem byl skoro jediný Rus, fyzikou se tehdy zabývali převážně Židé. Většina

z nich dnes žije v zahraničí, v USA, Izraeli, Německu – jsou to přední světoví fyzikové. Boris byl v našem ročníku jeden z nejtalentovanějších studentů. Ale na rozdíl od ostatních talentů, kteří celé noci šprtali Maxwellovy rovnice, nebyl Borja suchar ponořený jen do vědy, byl také výtečný společník a veselá kopa. Jenom když bylo na vybranou, jestli jít ven, balit holky, nebo řešit nějaký fyzikální příklad, vždycky si na rozdíl ode mě vybral práci. Dokázal být duší společnosti, ale zároveň vždy dával přednost vědě před vodkou.

Hrálo pro Němcova nějakou roli jeho židovství?

V sovětských dobách to pro nás nikdy nebylo téma, nemluvili jsme o tom. Boris byl navíc pokřtěný. Zároveň jsme si ale vždycky uvědomovali, že Nižnij Novgorod má velkou židovskou tradici. Ještě v době našich studií tam žila početná židovská komunita, máme tu krásnou velkou synagogu. Ale jakmile přišla perestrojka, sedmdesát procent Židů odšed emigrovalo. Zbytek odjíždí teď.

Projevoval se Němcovův společenský elán v době studií i ve veřejných záležitostech?

V té době ještě o žádném veřejném společenském angažmá nemohla být řeč. Borja se navíc na rozdíl ode mě příliš nevěnoval ani amatérské kultuře – pořádání filmových klubů atd. Nikdy ho to nijak zvlášť nezajímalo. V životě měl vždycky tři základní vášně: vědu, ženského a tenis. Byl fanatickým tenistou, což byla v té době dost komplikovaná záležitost.

Mohl byste říci trochu více o vaší práci „kulturтрегера“ v Nižním Novgorodu?

K organizaci kultury jsem se dostal velmi přirozeně, protože na konci 80. let, v době toho nedlouhého období, kdy byly Sovětský svaz a Rusko z dnešního pohledu demokratickými zeměmi a perspektiva rozvoje demokracie uvnitř státního zřízení se zdála být reálná, vznikaly nové, nezvyklé svobody a každý toho využíval po svém: někdo šel do byznysu, někdo, jako Němcov, do politiky, a já se rozhodl pro práci v kultuře.

Nižnij Novgorod, který se tehdy jmenoval Gorkij, měl status uzavřeného města. Co to obnášelo, pokud jde o kulturu?

Bylo to velké plus. Jestliže celý svět považuje Alfreda Schnittkeho za německého skladatele, my ho považujeme za skladatele z Nižního Novgorodu. Schnittke se přátelil s hlavním dirigentem našeho symfonického orchestru Izrailem Borisovičem Gusmanem. No a protože Gorkij bylo uzavřené město, když Schnittke něco napsal, Gusman to bez problémů zařadil do repertoáru – město je uzavřené, venku se nikdo nedozví, co tam filharmonie hraje, cizinci do města nesmějí. Jinde Schnittkeho hrát odmítali. Takže značná část světových premiér jeho skladeb proběhla v nižnonovgorodském Kremlu. Jiná věc je, že se to hrálo jenom pro uzavřené publikum.

Byli jste s Němcovem v Komsomolu? Co Komsomol v 70. a 80. letech obnášel?

Byli, jinak to ani nešlo. Oproti dnešní situaci byla ta tehdejší kardinálně protichůdná. Dnes není vůbec jasné, jak se má chovat člověk, který chce šplhat uvnitř systému státní moci, jakých se má přidržovat pravidel. I kdybych to chtěl dělat, nevím, jak na to. Tenkrát existoval ideologicky dokonale propracovaný systém s jasnými mechanizmy a pravidly, která člověk musel alespoň formálně dodržovat.

Perestrojka znamenala na jedné straně rozpad tohoto systému, na druhé straně přes Komsomol například vstoupil do byznysu Michail Chodorovskij. Byl to i případ Němcovova vstupu do politiky?

Ne. Na této vyšší úrovni jsme s tím neměli nic společného. Existovali jsme úplně mimo systém komsomolské nomenklatury, nebyli jsme do něho vpuštěni. Němcova vyneslo nahoru něco úplně jiného. Především to byla jeho vášně pro vědu. Po škole se zaměstnal v Národním výzkumném ústavu fyziky a teoretické radiotechniky a každý měsíc jezdil do Moskvy prezentovat výsledky svého bádání na semináře do Fyzikálního ústavu Akademie věd, kde vyučoval Vitalij Lazarevič Ginzburg, pozdější laureát Nobelovy ceny. Ten byl zástupcem vedoucího oddělení, kde pracoval Andrej Dmitrijevič Sacharov, než ho poslali do vyhnanství k nám do Gorkého.

Dokážete si představit, že těch Borisových pravidelných cest z Gorkého na Sacharovovo bývalé moskevské pracoviště nebylo možné nevyužívat. Fungoval jako kurýr, jako tajná spojka, vozil do Moskvy Sacharovovy vědecké práce.

Byly vztahy Němcova se Sacharovem jeho prvním vykročením do oblasti politiky?

Vliv Sacharova v tom byl jednoznačný, ale je třeba říci, že všichni, kdo se v té době v Gorkém věnovali fyzice, byli vnitřně velice svobodní lidé. Takže jakmile začala perestrojka a s ní glasnost, jakmile nám sem pustili trochu čerstvého vzduchu, okamžitě jsme se po hlavě vrhli vpřed. Já do kultury, Borja do politiky. Každý jsme uviděli prostředí, kde se můžeme realizovat.

Vzpomenete si, kdy jste poprvé zaznamenal Němcovův politický talent?

Bylo to na jaře roku 1987, v březnu, ještě mu nebylo třicet let. Tehdy probíhala konference o nelineární oscilaci, na kterou se sjeli nejslavnější fyzici z celého Sovětského svazu a již jsme pomáhali organizovat. V té samé době chtěli ve čtvrti, kde byl náš ústav, zbourat památkově chráněný dům a na jeho místě postavit novou ústavní budovu. A Borja řekl: Tohle v žádném případě nemůžeme dopustit. Poprvé se vzepřel. Nasbíral pod petici podpisy fyziků, kteří se účastnili sympozia, a ten dům dodnes stojí. Pak následovala akce proti stavbě stanice metra na náměstí Gorkého, potom protest proti stavbě jaderné elektrárny v hranicích města, v níž měly být umístěny staré reaktory černobylského typu. Všechny akce byly úspěšné. Dařilo se mu aktivizovat mládež a inteligenci.

Do politiky mu zřejmě pomohly dobré vztahy s Andrejem Sacharovem a disidentským hnutím spolu s úspěšným aktivismem na místní úrovni.

V podstatě ano, jen bych neřekl, že v tom hrál roli ještě někdo další z disidentského hnutí kromě Andreje Sacharova. Disidentů pro něj jistě byli zajímaví, ale Sacharov mu imponoval z mnoha různých důvodů: jako vědec, jako filosof a jako hlasatel myšlenky svobody. Už to, že byl fyzik, pro něj hrálo obrovskou roli. Ostatní disidenti v očích Borise v tomto ohledu nemohli Sacharovovi konkurovat. Známost se Sacharovem mu pomohla dostat se do vysoké politiky, zformulovat si politické

názory i světonázor, vytvořit si systém hodnot a priorit.

Mohl byste ten systém hodnot blíže popsat?

Boris, a sám o sobě bych to řekl také, byl od přirozenosti a díky svému vzdělání velice vysazený na strukturovanou a systémovou práci. To hlavní, co jsme se naučili, bylo správně stanovit zadání a pojmenovat problém. Tuhle se mě někdo z novin ptal, jestli Borja neměl v poslední době nějaké problémy. A já mu odpověděl: Borja neměl problémy nikdy! Protože on nikdy nevnímal problém jako problém, ale jako zadání, které je třeba vyřešit. Přesně zformuloval zadání a v devadesáti procentech je dokázal vyřešit.

Jaké politické názory zastával Němcov na začátku 90. let, kdy se stal gubernátorem Nižnonovgorodské oblasti?

Řekl bych, že v zásadě s tehdejšími pojetím reformy nesouhlasil. Vzpomínám si na jeden náš rozhovor, byl tak rok 1993 nebo 1994, už byl gubernátorem a seděli jsme u něj v kanceláři. „Pavle, představ si, že se nikdo nezabývá makroekonomickými otázkami z hlediska teorie dynamických systémů, jejich stochastického chování. Všichni se orientují jen na ten základní graf určující vztah nabídky a poptávky – čím větší nabídka, tím nižší cena. Jenže kapitalismus, to jsou neustálé nepravidelné výkyvy kolem těchto základních os, které se ustalují po staletí. A my s našimi dědictvím, s našimi výchozími podmínkami, se ještě nacházíme úplně mimo ty základní souřadnice, mimo ten graf a bůh ví, jestli se do něj někdy dokážeme dostat.“ Jenomže situace v roce 1991 byla příliš hektická, než aby dovolovala ztrácet čas na pečlivější volbu řešení – v té chvíli v zemi zůstávaly zásoby potravin na tři dny.

Mohl některé ze svých myšlenek uplatnit, když se stal vicepremiérem?

První, s čím po nástupu do funkce bojoval, byla myšlenka, kterou prosazuje náš dnešní prezident Vladimir Putin. Chtěl maximálně eliminovat státní potažmo oligarchické intervence do fungování ekonomiky. Vedl o to tvrdý boj s Remem Vjachirevem – prezidentem Gazpromu, s novým oligarchátem. Jedno z prvních opatření, které se snažil prosadit a které výborně ukázalo, jak málo

u nás tyto věci fungují, byl zákaz vstupu podnikatelů do budovy prezidentského úřadu. U Jelcina neustále potkával Berezovského, Gusinského a další a začal si říkat, co tam mají co dělat. A tak Borisi Nikolajevičovi, který ho měl velmi rád, navrhl, aby zpočátku alespoň anulovali propustky oligarchů. Jelcin pokýval hlavou a řekl: tak jo. A vydal příkaz, aby byly ty soukromé propustky anulovány. Den na to přijel Boris do Kremle, a první, na koho narazil, byl Berezovskij. Zrušit propustky těchto lidí do budovy prezidentské administrativy se ukázalo jako nemožné, nestačil na to ani vicepremiér.

Jak se stavěl k sociálním problémům, které s sebou přinesly radikální reformy? Rozpadly se kolchozy, vesnice začaly vymírat...

Podstatné pro něj (i pro mě) tehdy bylo to, že horší než v Sovětském svazu to přece jenom není. Ale je pravda, že když se v roce 1991 liberalizovaly ceny, byl to pro obyvatelstvo těžký psychologický šok. Němcovovi však bylo jasné, že na celostátní úrovni s tím nic nenačká. A tak se alespoň a na úrovni gubernie snažil, aby se nezavíraly továrny, a za druhé, snažil se všemi způsoby přitahovat investice. To bylo jeho principiální rozhodnutí. A aby toho na oblastní úrovni dosáhl, využíval všechny prostředky: osobní charisma, dobré vztahy s tiskem, osobní známosti... Šlo mu o to udělat region přitažlivým, zajímavým pro zahraniční investory. Do Nižního Novgorodu přijela Margaret Thatcherová, nizozemská královna... Všechno se potom dařilo líp. Jeho hlavní metodou byly otevřené public relations. A díky svému nízkému věku, kvalitnímu vzdělání, inteligenci a sebevědomí strčil do kapsy všechny ostatní ruské gubernátory, o naší oblasti se začalo mluvit. Novináři mohli k Němcovovi do kanceláře chodit přímo. To mu zůstalo až do konce – ochranku si nikdy nepořídil, což ho nakonec stálo život. Byl to naprosto otevřený člověk. Dokonce patologicky otevřený.

Z čeho to vyplývalo?

Nejspíš z té vlny svobody, která nás v mladém věku zasáhla. Svoboda nám nedovolovala lhát. Cítili jsme, že když lžeme, ztrácíme svobodu. Takže takové až obsesivní nepřijetí jakékoli lži bylo

(pokračování na str. 11)

MENORA S KVĚTY

Brněnská synagoga má nový parochet

Jak jsme informovali v minulém čísle *Rch*, brněnská synagoga na ulici Skořepka, jediný fungující templ na území Moravy a Slezska, postavený roku 1936 dle návrhu architekta Otty Eislera, prochází rozsáhlou rekonstrukcí, jejímž cílem je uvést celou budovu do původního funkcionalistického stylu. Polovina oprav, v rámci nichž byl (s finanční pomocí Regionálního operačního programu Jihovýchod a Jihomoravského kraje) důkladně opraven exteriér budovy a na dvoře zhotovena zajímavá moderní suka, je téměř dokončena, v současné době vrcholí i rekonstrukce interiéru. S finanční pomocí EHP a norských fondů se obnovuje výmalba, podlahy, kovové prvky a mobiliář synagogy, který byl za holokaustu zcela zničen – mj. se zhotovují repliky funkcionalistických lavic a v poměrně chladné budově bude instalován lepší systém vytápění.

Další příjemná událost se v synagoze konala v neděli 15. března. Za poměrně velkého zájmu médií se v ní sešli místní občané, představitelé brněnské židovské obce (předseda Jáchym Kanarek a místopředseda Pavel Fried), předseda FŽO Ing. Petr Papoušek a vzácní hosté – velvyslankyně Norského království paní Siri Ellen Sletnerová, ředitelka Židovského muzea v Oslu paní Sidsel Levinová a ředitel Muzea města Brna pan PhDr. Pavel Ciprian. Hlavním hostem byl však americký lékař, malíř a ilustrátor Mark Podwal, kterého čtenářům *Rch* není třeba představovat. Podwal totiž pro brněnský svatostánek vytvořil nový parochet, který byl právě v půli března na aron ha-kodeš instalován.

MODRÁ V MODRÉ

Stejně jako předtím v pražské Staronové synagoze také v Brně se umělci podařilo sladit charakter opony se stylem a barevností synagogy: čisté a elegantní funkcionalistické architektuře, v níž je na stropě světle modrá výmalba, odpovídá modrý parochet, do něhož je čistou linkou vetkán obrys sedmiramenné menor, z jejichž ramen

vyrůstají pestrobarevné květy. Autor ke genezi návrhu řekl: „Oddíl Tóry (Vajakhel) popisuje, jak pod dohledem Becalela, prvního židovského umělce, vznikl první svatostánek, aron ha-kodeš, a posvátné předměty.

Autor parochetu Mark Podwal. Foto Jaromír Hejl.

Spolu s dalšími byl vytvořen první parochet, a to v modré, nachové a šarlatové barvě, tedy barvách, které zdobí i vaší oponu. Když se rozhlédneme kolem, je zřejmé, že modrou jsem vybral kvůli modré barvě ve vaší synagoze. Naše tradice nás ovšem učí, že aron s Tórou je ‚branou do nebe‘. Takže výběr modré má i duchovní symboliku. Květiny vyrůstající z menor, vyjadřují Žalm 97: ‚Pro spraved-

květiny představují další verš žalmu ‚sotva ovane ho vítr, už tu není‘.‘

Pan Fried ocenil nejen umění a velkorysost Marka Podwala, který oponu zdarma navrhl a poté dohlédl na její realizaci v newyorské firmě Penn and Fletcher, ale také štedrost členů brněnské obce, kteří na výrobu parochetu přispěli: „Tato opona je dvojnásobný dar. Pan Podwal oponu i další textilie navrhuje bez jakýchkoli nároků na odměnu. To je mimořádně ušlechtilé, to je i v duchu našich nejlepších tradic. Hovořím-li o dvojnásobném daru, pak nelze nezmínit i výsledek sbírky, kterou jsme na výrobu této opony vyhlásili. Členové naší obce, o jejichž zbožnosti se někdy vyjadřujeme trochu s despektem, shromáždili celkem více než 200 tisíc Kč. Byly to dary menší i velkorysé. Jejich hodnota je však zejména v tom, že vyjadřují náš vztah k naší synagoze a k naší víře.“ Dodejme, že vznik parochetu podpořila nezanedbatelnou měrou nadace Sandyho Plotkina v New Yorku.

Kromě modrého parochetu vytváří Mark Podwal pro Brno oponu pro svátky, pokrývky na pult pro čtení z Tóry a na kantorský pultík a pokrývku pod chanukový svícen. Všechny textilie budou sametové a vyšíváné.

Interiér brněnské synagogy. Foto Alice Marxová.

livého zaseto je světlo,‘ ale též Žalm 103: ‚Člověk, jehož dny jsou jako tráva, rozkvétá jak plní kvítí‘ a povadlé

Brněnský svatostánek se v celé kráse představí členům obce i návštěvníkům na jaře příštího roku. (am)

JÁCHYMKA SE OTEVÍRÁ DĚTEM

O čerstvých plánech Institutu Tereziánské iniciativy

Že v Jáchymově ulici číslo 3 na Starém Městě bývala před válkou a po několik let okupace židovská škola, asi většina čtenářů ví (tématu jsme se věnovali i na stránkách *Reh*). Kolemjdoucím tento fakt připomíná pamětní tabule na fasádě, uvnitř pak deska na památku knihovníka a učitele náboženství Tobiáše Jakobovitse. Nicméně na myšlenku zabývat se historií této školy a osudy jejích žáků a učitelů, představit ji ve stálé výstavě a navíc její příběh propojit se svou současnou vzdělávací činností přišli pracovníci Institutu Tereziánské iniciativy (ITI) relativně nedávno, v roce 2013.

OBYČEJNÁ TŘÍDA

Stálá výstava je umístěna hned ve vstupním prostoru budovy, ve světlém průjezdu s původní dřevěnou dlažbou. Sestává ze šesti rozměrných panelů s dokumenty o historii školy, původními plány náboženské školy, jež byla postavena roku 1908 (vidíme na nich zakresleny i dvě modlitebny), s ukázkami z dobového židovského tisku, v němž roku 1918 probíhala diskuse o smyslu zřízení obecné židovské školy. Sionisté myšlenku podporovali, obhájci asimilace byli proti. Židovská obecná škola byla nakonec v Jáchymově ulici otevřena v září 1920 a na výstavě lze spatřit fotografii jejích žáků z poloviny 30. let. Je tu představen školní časopis *Jaldut*, který tiskl texty o různých školních akcích (mj. o chanukovém představení, které děti předvedly v Umělecké besedě), a písemné dokumenty i snímky z období, kdy se tato instituce stala pro židovské děti jediným útočištěm a které předznamenávalo tragický konec této instituce a jejího osazenstva (školu nakonec nacisté zavřeli v srpnu 1942).

Na zvětšené fotografii vidíme děti ze školního roku 1941/1942, kdy sem bylo zapsáno 890 dětí, třídu IV. B. Všechny děti (na snímku jich je 48) i oba učitelé mají na vystavené fotografii nakreslenou svou značku a na panelu je ke každé značce uveden jejich příběh, většinou tragický. Z 37 dětí, které se s pomocí pamětníků a databáze obětí pracovníkům ITI podařilo identifikovat, jich 26 zahynulo. Několik osudů přiřazených k „obyčejné třídní fotografii“ řekne současným dětem daleko víc a výmluvněji než dlouhé přednášky.

VZDĚLÁVACÍ PROJEKT

Lektoři ITI plánují, že stará Jáchymka znovu ožije. Rozhodli se spojit znalosti o této židovské škole, jejíž pedagogové do značné míry naplňovali představu dnešní alternativní (ve smyslu liberálnější a k dětem přátelštější) výuky, s tím, co lze vypátrat o romské škole v Užhorodu. Ta byla otevřena roku 1926, vznikla na přání (a s pomocí) samotných Romů a byla první svého druhu v Československu a údajně i v Evropě. Na základě společných zkušeností těchto dvou menšinových škol vznikl s finanční pomocí Norských fondů a ministerstva školství 2,5hodinový vzdělávací program nazvaný *Jáchymka – Výchova k respektu a toleranci*. Zatím se s ním seznámily děti z jedné romské školy a jedné české školy v Olomouci, které se

Jáchymka, třída 2. B, květen 1942. Foto archiv ITI.

tak nejen společně dozvěděly o šoa, ale také se zamýšlely nad smyslem menšinových škol, nad tím, co jim škola dává či jak může v současnosti vypadat diskriminace. V květnu jsou tyto děti pozvány do Jáchymovy ulice, kde se seznámí s výstavou, a přidají se k nim i žáci Lauderových škol. „Vykládat o předsudcích a stereotypch se sice dá, ale mnohem účinnější je právě vzájemné poznávání,“ říká k tomu ředitelka institutu Tereza Štěpková. „Děti z těchto skupin normálně nemají, mj. díky stále se stupňující segregaci, jak v místech bydliště, tak ve školách, šanci se potkat,“ dodává. Na otázku, zda lektori ITI chtějí se svým projektem oslovit i další školy a třeba i v problémových lokalitách, odpo-

vidá: „Doufáme, že ano. Zájem je. K Jom ha-šoa jsme vyhlásili soutěž pro školy na téma *Návraty a nenávraty, 70 let po osvobození* a chodí nám už povídky a obrázky. Přišly nám třeba obrázky z výtvarného kroužku v Krupce, děti namalovaly vyprávění prarodičů, jak je na Slovensku zatýkali gardisté. Vyhledáváme kontakty s pedagogy, výbornou zkušenost máme se segregovanou školou v Přerově.“

HOLOCAUST.CZ

Kromě vzdělávání pro děti pokračuje ITI ve společném projektu s Židovským muzeem *Naši nebo cizí*, jehož cílem je vytvořit výukové materiály o dějinách Židů v českých zemích ve 20. století. ITI v jeho rámci pořádá víkendové semináře o výuce holokaustu pro učitele; v minulosti se jich konalo zhruba šest do roka, zájem o ně trvá, ale problém je s financemi.

Činnost institutu se průběžně zaměřuje na portál *Holocaust.cz*, který ITI provozu-

je. Jedná se o základní pomůcku pro všechny, kdo se zajímají o průběh šoa v českých zemích a kromě stovek textů k tématu je na něm umístěna i databáze obětí, obsahující 170 tisíc záznamů o všech věznicích, kteří prošli Terezínem, byli deportováni do dalších ghetta a táborů a zahynuli. Soupis deportovaných Židů z českých zemí vydal institut roku 1995 i knižně jako *Tereziánskou pamětní knihu*. Pro zájemce je stále ke koupi (v současné době stojí oba svazky 300 Kč). O dalších publikacích, akcích a projektech ITI se dozvíte na stránkách www.terezinstudies.cz, o té nejaktuálnější, která se koná 16. dubna k Jom ha-šoa, informujeme na straně 24 tohoto čísla. (am)

ISAK BOBELE A JEHO RODINA

Nejvýznamnější osobnost jindřichohradecké obce

Náhrobky mnohých významných osobností lze na židovských hřbitovech často těžko rozeznat, neboť jejich nápisy pokrývá mech nebo zčásti zem. Na starších náhrobcích bývají nezdědká nejdůležitější spodní řádky, které jsou schované pod letitými nánosy zeminy. Tak tomu bylo i v případě náhrobku Isaka Bobeleho, který zemřel před 220 lety (20. dubna 1795 večer, kdy už začínal 2. den měsíce ijar 5555) a pohřben byl při západní zdi jindřichohradeckého židovského hřbitova. Vzácnou shodou okolností připadá jeho letošní jaro opět na 20. dubna. Isakův náhrobek nevybočuje z řady okolních kamenů ani velikostí, ani náročností zpracování. Na první pohled tedy nebylo možné určit, že je zde pohřbena nejvýznamnější osobnost hradecké židovské komunity v 18. století, dostatečně známá z písemných pramenů a literatury. Překvapivé zjištění nastalo až po očištění náhrobku v celé jeho ploše.

POČÁTKY RODINY V HRADCI

Isak pocházel z rodiny Abrahama Samsona, obchodníka, který se kolem roku 1720 usadil v Hradci. Předtím působil na různých místech Evropy a navštěvoval mimo jiné i veletrhy v Lipsku. V první čtvrtině 18. století přebývali cizí obchodníci v hostinci „Zum weissen Röblein“ (U bílého koníčka) na vajgarském předměstí, v budově dochované v přestavbě a označené znamením koníka nad klenákem brány. Je pravděpodobné, že tudy prošel do Hradce i Abraham Samson, nazývaný také Schwab nebo Schwobach podle svého původu ve švábském Oettingenu. Abraham se přiznal do jedné z nejstarších židovských hradeckých rodin. Vzal si dceru Arona Samuela, jehož předkové žili v Hradci po generaci, nejpozději od druhé poloviny 16. století. Během působení v Hradci se mu dařilo, takže půjčoval peníze i členům šlechtických rodů. Dokládá to dopis Ignatia Pet-

ra Bechyněho z Lažan, uvozený slovy „Lieber Abraham“.

ISAKOVY OBCHODNÍ AKTIVITY

Abrahamovi synové Isak a Samuel jsou pod těmito osobními jmény známi v pí-

Jindřichův Hradec, litografie. Archiv Jihočeské vědecké knihovny v ČB.

semných pramenech a uvádění i v literatuře, avšak uvnitř židovské komunity používali hebrejská jména Ejzik a Zaniel. Oba v dalších desetiletích zaujali místo v čele jindřichohradecké židovské

Synagoga v Jindřichově Hradci. Foto autorka.

komunity. Isak vystihl stoupající význam a vzrůstající potřebu potaše, klíčové suroviny pro sklářství a textilní výrobu. Zapojil se do společnosti, která si pronajímala veškerý sklad a obchod

s potašem vyrobeným ve vrchnostenských draslárnách a zajišťovala jeho následný prodej v českých zemích i v cizině. Na základě smlouvy z roku 1764 byl firmě udělen na potaš monopol a Isak Bobele byl společností pověřen spravovat jeho sklad v Jindřichově Hradci.

Ze stejné doby se datuje i jeho spolupráce s vedoucími osobnostmi při obchodu s tabákem. V jejich čele stála rodina Hönigů z Chodové Plané, v roce 1789 nobilitovaná jako Hönigsbergové. Mezi oběma rodinami přerostly později obchodní vztahy do rodinných. Isakova dcera Anna (Genendl) se provdala za Herschmanna Hönigsberga, syna Henocha (Chanocha) pohřbeného roku 1815 na starém olšanském židovském hřbitově na dnešním Žižkově.

Díky výnosům z obchodu s potašem a tabákem si Isak mohl v krátké době v Hradci zakoupit dva domy. Byl oblíbencem hraběte Prokopa Vojtěcha Černína (1726–1777), což dokládá mimo jiné i skutečnost, že od něj každoročně jakožto jeden z prominentů dostával darem osm sudů piva.

ÚSILÍ VE PROSPĚCH ŽIDOVSKÉ KOMUNITY

Příbuzenské vztahy, které uzavíral Isak osobně a které navazoval i prostřednictvím svých dětí, byly obvykle spojeny s jeho obchodními činnostmi. Posilovaly ekonomické možnosti rodiny a umožňovaly donátorské skutky. Se svou první manželkou Henele pořídil Isak pro hradeckou synagogu pláštík na Tóru.

Kolem poloviny 18. století začal v Hradci provozovat sklady s bavlnou Jakob Kohn z Horní Cerekve. Podle daňového soupisu z roku 1750 byl třetím nejbohatším Židem bechyňského kraje. V pozdějších generacích byly rodiny Kohnů a Bobeleů spřízněny několikánásobnými sňatky, z nichž prvním a nejdůležitějším byla druhá svatba Isaka Bobeleho s vnučkou Jakoba Kohna. Jakob a jeho syn Lejb jsou pohřbeni vedle sebe a jejich náhrobky z let 1769 a 1772 se symboly kohenských rukou najdeme ve spodní části hřbitova.

Díky svým vztahům a finančním možnostem stanul Isak v čele hradecké židovské komunity a vahou své osobnosti prosadil lepší podmínky pro působení zdejšího židovského učitele. Přičinil se také o postavení ohradní zdi kolem židovského hřbitova. Hřbitov, který měl do 30. let 18. století jen dřevěné ohrazení, byl v neutěšeném stavu. Smlouva jindřichohradeckých Židů s hrabětem Černínem

Židovský hřbitov v JH. Foto autorka.

z roku 1773 umožňovala nejen ohrazení hřbitova kamennou zdí, ale i postavení podezděného domku s klenutou kuchyňkou a vybudovaným komínem. Tento objekt se v přestavbě dochoval, v současnosti stojí vpravo od vstupní brány.

Rodina Bobeleů tvořila v pěti generacích během 18. a 19. století základ židovské komunity a významnou měrou se podílela na hospodářském rozvoji města. Většina náhrobků dalších členů rodiny stojí na terénním zlomu pozemku ve stejné řadě jako náhrobek Isakův. Jako poslední byl na hřbitově roku 1897 pohřben

Náhrobek Isaka Bobeleho. Foto autorka.

Isakův vnuk Ignaz. Dožil se úctyhodného věku sta let, zemřel ve Vídni a jeho tělo bylo převezeno k pohřbu do Jindřichova Hradce. Spolu s ním se uzavřela místní historie této rodiny. **IVA STEINOVÁ**

KDYŽ SE ZAČNEŠ BÁT...

(dokončení ze str. 7)

jakýmsi základem všeho, co dělal, co jsme dělali. A to, že neměl potřebu oběhnat se žádným plotem, mu dodávalo velkou přirozenou autoritu.

Jak se vypořádával s nejrůznějšími „rudými řediteli“ závodů, kteří používali mafiánské praktiky?

Nezajímala ho ničí stranická příslušnost, nesnažil se kvůli tomu nikomu bránit v práci – zajímala ho jen efektivita. A pokud jde o jejich klanové manýry, to řešil jednoduše. Kromě public relations celého regionu dokázal velice zdatně shánět i konkrétní zakázky pro jednotlivé závody. Domluvil zakázky v Indii, zachránil fabriku Rudé Sormovo... Ředitelé, kteří by si na něj za normálních okolností vyskakovali, to viděli a pochopili, že ho potřebují.

To vypadá jak příběh Robina Hooda... To neměl jako guvernátor žádné slabiny?

Měl. Nerozuměl venkovu, zemědělství. Byl to naprosto městský člověk a zachraňovat venkov mu přišlo nesmyslné. Přitom je ovšem otázka, jestli to naše zemědělství vůbec bylo možné zachránit. Při té míře rozkrádání, úpadku morálky a inteligence našeho venkovského obyvatelstva se s tím podle mě nedalo nic dělat. Stejně jako nerozuměl zemědělství, nerozuměl ani kultuře. Ale od toho jsem tu byl já.

Měl v době, kdy zastával post vicepremiéra nějaké zásadní neshody s Jelcinem?

Především to byla válka v Čečně, která pro něj byla principiálně nepřijatelná. K jakékoli válce měl vždy negativní vztah. A nikdy nevěřil, že se dá válka vyrovnat jakýmkoli politickým nebo ekonomickým ziskem. Pokud jde o válku na východě Ukrajiny, považoval ji za ruskou agresi, ale přitom byl ochotný přistoupit prakticky na jakékoli řešení, jen aby ta válka skončila. Vztahy s Jelcinem nakonec nepřímo způsobily konec jeho politické kariéry. Boris Nikolajevič toho pro něj udělal tolik, že k němu měl vztah prakticky jako k vlastním otci. A když byl požádán, aby přijal funkci vicepremiéra, nedokázal to odmítnout. Přemlouvat ho přijela osobně Jelcinova dcera Taťána

Djačenkova a přemluvila ho. Jenomže Němcov to cítil jako své selhání. V předvolební kampani na gubernátora, kde ho zvolilo snad devadesát procent lidí, měl hlavní heslo: Nikdy vás neopustím. A to, že odjel, bral tak, jako by se dopustil lži, jako by oklamal voliče.

Říká se, že ho Boris Jelcin považoval za svého korunního prince. Co sehrálo roli v tom, že se jím nakonec stal Vladimir Putin?

Velkou roli v tom sehrál státní bankrot v roce 1998. Němcov po něm dobrovolně odstoupil z funkce. Cítil se za bankrot zodpovědný. Je to prakticky jediný případ od pádu Sovětského svazu, kdy politik takové úrovně dobrovolně odstoupil z funkce. Po takovém rázném kroku už měl ovšem cestu do vysoké politiky zavřenou.

Jak Němcov po nástupu Putina reagoval na jeho snahy státní ideologii na protikladu „úpadku a temna“ 90. let a „stability“ vlastní vlády?

S Borisem jsme se shodovali na tom, že Putinovo prezidentství a vliv jeho přátel v zemi zničily úplně všechno dobré, co se podařilo v 90. letech vytvořit. Nejprve strukturované řízení státu nahradili systémem osobního rozhodování. Potom zničili ekonomiku – v zemi nezůstal žádný skutečný byznys. Prakticky všechny zárodky fungování ekonomiky z 90. let byly za Putina zlikvidovány. Potom byla zlikvidována nezávislost sdělovacích prostředků, potom zrušili vzdělávací systém a nahradili ho systémem výchovy vlastního voličstva, a teď se s pomocí církve pustili do kultury. Vše, co dělá stát státem, je zničené. Neexistuje moc soudní, neexistuje moc zákonodárná – naše Státní дума jen plní příkazy shora.

Němcov kritizoval selhávání státu, angažoval se v dokazování přítomnosti ruských vojsk na Ukrajině... Přemýšlel někdy o tom, že ho to ohrožuje na životě?

Samozřejmě o tom přemýšlel. Ale o takových věcech se mluvit nedá, o tom se dá jenom žertovat. Takže když přišlo na takové téma, hurónsky jsme se smáli. Když to bereš vážně, začneš se bát a je s tebou amen.

JAN MACHONIN

POCHOD JAKO MODLITBA

Před půl stoletím vrcholilo hnutí za občanská práva Afroameričanů

Letos v březnu si Američané připomněli půl století od demonstrací, jež se na jaře 1965 konaly na podporu občanských a volebních práv amerických černochů v jižních státech země, obecně známých jako pochody v Selmě. Na tehdejší dobu – s jistou pýchou a vlastně i s nostalgii – vzpomínali též autoři v židovských médiích. S pýchou proto, že do boje za černošská práva se zapojila řada židovských aktivistů a rabínů, a s nostalgii proto, že podobné období tak dobrých afroamericko-židovských vztahů, jimž tehdejší aktéři přisuzují i určité starozákonní kvality a étos, se v zemi už nikdy neopakovalo.

Pochod Selma – Montgomery, Alabama, USA, březen 1965. Foto Matt Herron.

SLOŽITÉ VZTAHY

Bylo jedinečné i z perspektivy první poloviny 20. století. Židé a Afroameričané v USA cítili vzájemnou solidaritu i spřízněnost páriů, žijou hlavně v době, kdy byl roku 1915 v Georgii obviněn židovský správce továrny Leo Frank z vraždy mladičké křesťanské dívky. Ve velmi neprůkazném procesu byl odsouzen na doživotí, následně unesen z vězení, zlynčován a oběšen (rehabilitován byl teprve v roce 1986). Současně však Židé, jak v průmyslových oblastech severu, především v New Yorku, tak na Jihu představovali pro černochoy hlavně majitele obchodů a domů. Když se Martina Luthera Kinga Jr. ptali roku 1968 zástupci amerických rabínů na černošský antisemitismus, odpověděl, že v černošské komunitě nemá nepřátelství k Židům historickou ani náboženskou souvislost, ale existuje, a to hlavně ve velkých městech, kde židovští prodavači a majitelé domů odírají černé: Tihle lidé „nejednají na základě židovské morálky, chovají se jako malicherní obchodníci, ale díky nim vznikají konflikty“. Dnešní vztahy zase komplikuje protiizraelská rétorika černošských představitelů, kteří vnímají blízkovýchodní konflikt jako střet „barev“ a v něm Židy jako ty bílé (a usilující o nadvládu). Přispívá k tomu také atmosféra v univerzitních kampu-

sech, ovlivňovaná od 80. let otevřeně antisemitskými postoji lidí, jako například Louis Farrakhan (zakladatel černošské muslimské organizace Národ islámu), Leonard Jeffries, propagátor vědecky nepodložené a řadou odborníků

vyvrácené myšlenky, že za světovým obchodem s otroky stejně jako za hollywoodskou snahou ponižovat obraz černochů v kultuře stáli hlavně Židé, či Tony Martin, vyznávající podobnou ideologii. Ale vraťte se raději do „zlatých šedesátých“.

LÉTO SVOBODY

Doba souznění začala po druhé světové válce, vyvrcholila v půli 60. let a skončila s lety šedesátými poté, co byl roku 1968 zavražděn Martin Luther King Jr. Do boje za občanská a volební práva černochů se tehdy zapojily stovky židovských aktivistů, kteří přijížděli na Jih ze severních států USA, i reformních rabínů, kteří se v duchu své základní proklamace (Pittsburské platformy) snažili „řešit – na základě spravedlnosti a správnosti – problémy, které vznikají kvůli rozporům a špatnostem současného uspořádání společnosti“. Boj Afroameričanů, prezentovaný hlavně pokojnými pochody a shromážděními, rabíni (i křesťanští duchovní) opakovaně srovnávali s židovským putováním z egyptského otroctví do Zaslíbené země.

Od počátku 60. let se pod vedením Martina Luthera Kinga Jr. konaly ve městech amerického Jihu demonstrace, požadující plná občanská práva černo-

chů, včetně práva volebního. Jakkoli ho Afroameričané teoreticky měli, politika jižních států jim volit fakticky znemožňovala. V Mississippi a Alabamě se k volbám dostávali vůbec nejobtížněji (např. roku 1962 prošlo k volbám v Mississippi 6,7 procenta černých voličů). Registr voličů byl nastaven tak, že černoši museli vyplnit složitý dotazník a podrobit se náročné zkoušce ze znalosti americké ústavy.

Židé pomáhali organizovat demonstrace a velkou měrou se poté zapojili do tzv. léta svobody, kampaně, kterou od června 1964 spustily nejvýznamnější americké lidskoprávní organizace s cílem zaregistrovat co nejvíce lidí tmavé pleti. Zúčastnilo se jí na tisíce dobrovolníků, většinou bělochů a často Židů, kteří kromě účasti na shromážděních pomáhali černošským voličům s registrací (někdy je museli doslova fyzicky chránit, aby se k zapsání do voličského seznamu vůbec dostali) a vyučovali v desítkách speciálně zřízených letních škol („Freedom Schools“). Učili černošské žáky a žákynek základům čtení, psaní a počtů, ale hlavně se jim snažili vštípit sebedůvěru a radost z učení.

V témže létě se na Kingovu žádost ve floridském městě St. Augustine zúčastnilo protestu šestnáct rabínů – a všichni se poté ocitli ve vězení. Napsali v něm dnes již slavný otevřený dopis obsahující slova: „Přišli jsme, protože jsme nemohli nepřijít. Přišli jsme jako Židé, kteří si pamatují, jak se miliony anonymních lidí dívaly, když z Hitlerových krematorií stoupal dým. Přišli jsme, protože víme, že hned po mlčení je pro člověka největším nebezpečím, že ztratí víru ve svou schopnost jednat.“

V červenci 1964 podepsal prezident zákon o občanských právech (Civil Rights Act), jenž prohlásil za protiprávní jakoukoli diskriminaci na základě rasy, barvy, náboženství, pohlaví či národnosti.

Už od počátku kampaně (a i po podepsání zákona) docházelo k násilným protestům ze strany jižanů, členů Ku-klux-klanu. V červnu zavraždili tři aktivisty: dva židovské mladíky z New Yor-

ku Andrewa Goodmana a Michaela Schwernerera a mississippského rodáka Jamese Chaneyho. Rovněž zabili několik Afroameričanů, kteří pomáhali aktivistům. Došlo k desítkám fyzických napadení demonstrantů i k žhářským útokům na černošské domy a kostely. V konkrétních výsledcích nebyla kampaň přímo na Jihu v tomto období ještě úspěšná, spíš naopak, ale o tamní neuvěřitelné rasové nesnášenlivosti se díky jejím ohlasům v médiích poprvé a naplno dozvěděla celá Amerika.

ABRAHAM JOSHUA HESCHEL

I když se kampaň účastnilo mnoho dobrovolníků, rabínů a bylo i několik tragických obětí, hlavním symbolem židovského podílu na zmíněných i dalších událostech se stal náboženský myslitel a rabín Abraham Joshua Heschel. Narodil se roku 1907 ve Varšavě, vystudoval filosofii a rabínská studia v Berlíně a posléze se stal ředitelem Ústřední organizace pro židovské vzdělání dospělých ve Frankfurtu. Roku 1940 se mu podařilo emigrovat do Ameriky a od roku 1945 (až do smrti roku 1972) působil jako profesor židovské etiky na newyorském Židovském teologickém semináři. Pro Heschela byl boj proti rasismu možností, skrze kterou mohou Američané dosáhnout vykoupění. „Viděno ve světle naší náboženské tradice, je černošský problém Hospodinovým darem Americe, zkouškou naší integrity a nádhernou duchovní příležitostí,“ prohlásil na shromáždění v lednu 1963 v Chicagu, na kterém vystoupil i Martin Luther King Jr.

Heschel zažil na vlastní kůži, kam vede rasová nerovnost, a svou zkušenost s nacismem promítal do černošského problému. „Nemůžete uctívat Hospodina a současně považovat člověka, jehož stvořil Bůh k svému obrazu, za pouhé zvíře,“ říkal.

King a Heschel se navzájem respektovali a podporovali, navíc byli opravdu přátelé. Zatímco King vyjádřil roku 1963 solidaritu s Heschelovým úsilím o obhajobu práv ruských Židů v Sovětském svazu, Heschel neváhal a podpořil

boj za černošská práva – psal texty, přednášel, a když ho King v březnu 1965 pozval, aby se s ostatními náboženskými vůdci zúčastnil pochodu v Alabamě za volební práva černošů, vyrazil do Selmy.

Tehdy byly ze Selmy, střediska černošského aktivismu a protestů, do alabamského hlavního města Montgomery naplánovány tři 87 km dlouhé pochody. Jejich smysl byl jasný: vyjádřit nesouhlas se stále trvající rasistickou politikou jižních států a vůli a odhodlání černošských obyvatel účastnit se voleb. Bezprostředním impulzem byla vražda černošského aktivisty Jimmiho Lee Jacksona při demonstraci v nedalekém Marionu. První pochod se uskutečnil 7. března a do dějin vstoupil jako krvavá neděle, „Bloody Sunday“, neboť policie demonstranty brutálně rozehnala na okraji města u mostu Edmunda Pettuse.

Druhý pochod se pod dohledem policie konal o dva dny později (ale jeho účastníci nesměli opustit hranice města a večer po něm došlo v Selmě k další vraždě) a třetí vyšel z města 21. března.

Martin Luther King Jr. (4. zprava) a rabi A. J. Heschel (2. zprava) v čele průvodu. Foto archiv.

Dorazilo na něj na 8 tisíc lidí a v čele pochodu kráčeli zpočátku Martin Luther King a náboženští představitelé, mezi nimi i rabíni Heschel a Davis. Pochod trval s přestávkami na spánek několik dní, během cesty se přidávali další a další lidé a nakonec k montgomerskému Kapitolu dorazilo na 25 tisíc demonstrantů. Ohlas pochodu byl po celé Americe úžasný a ještě v březnu se do Senátu dostal návrh zákona, jenž potvrzoval a posiloval volební práva rasových menšin. Tento Voting Rights Act pak byl schválen a vstoupil v platnost v srpnu téhož roku.

FOTOGRAFIE

Ze třetího pochodu se zachovala známá fotografie, jež svého času obletěla celý svět. Pro tehdejší pamětníky má velkou citovou hodnotu, ale i ostatním dokáže zprostředkovat atmosféru této mimořádné události. Rabína Heschela na ní vidíme v první řadě (vedle Kinga, řádové sestry, několika reverendů a bývalého amerického velvyslance v OSN). Na krku má jako všichni ostatní květinový věnec, který prý demonstrantům rozdával jeden mladík z Havaje.

Heschelova dcera, která byla tehdy ještě malá, na události v Selmě vzpomíná: „Pro tátu byl ten pochod nejen politická demonstrace, ale i náboženská událost. Připadalo mu, jako by znovu ožil prorocký judaismus i chasidské tradice, podle nichž chůze a putování souvisejí s duchovní zkušeností. Říkal, že si tím připomněl poselství proroků, jež trápila hlavně sociální nespravedlnost, i své chasidské předky, kteří tvrdili, že náboženského člověka určuje především soucit s trpícími. Když se vrátil ze Selmy domů, napsal: „Pro mnohé z nás se pochod ze Selmy do Montgomery týkal protestu a modlitby. Nohy nejsou ústa, a když kráčíme, neklečíme. Ale přesto nohy vyjadřovaly slova písně. I beze slov byl pochod bohoslužbou. Cítil jsem, že se mé nohy modlí.““

Přátelství Kinga a Heschela trvalo i po těchto převratných událostech. Roku 1968 ho rabín pozval na setkání rabínského shromáždění. King zde přednesl hlavní projev a byl vyznamenán nejen za společenský aktivismus, ale i za „příspěvek k židovskému učení“. Rabíni mu poté v hebrejštině zazpívali píseň *We Shall Overcome*. King prý ještě přijal Heschelovo pozvání k jeho domácímu pesachovému sederu, na ten však už nedorazil. Několik týdnů před Pesachem, 4. dubna 1968, byl zavražděn.

A ještě poznámka: U příležitosti výročí Selmy natočila režisérka Ava DuVernayová stejnojmenný film, který události černošského boje a pochodu v Selmě velmi detailně zachycuje. Postava „prorockého“ rabína Heschela v něm však chybí. **ALICE MARXOVÁ**

KOKOSCHKA A PRAHA

Loučení Oskara Kokoschky s městem a další obrazy v NG

Výstava věnovaná Oskaru Kokoschkovi a pražské kulturní scéně v Národní galerii představuje řadu umělcových děl, naznačuje jeho vztahy s domácími tvůrci a život v tehdejší pražské mezinárodní společnosti. Výstavu otevírá řada Kokoschkových fotografií: zachycují slavného malíře v hotelu Juliš, v rozhovoru s Edmundem Husserlem a zejména s jeho pražským přítelem, židovským galeristou Dr. Hugem Feiglem. Výstavu připravila Agnes Tieze z Kunstfora Ostdeutsche Galerie Regensburg (kde skončila 15. ledna) ve spolupráci s Olgou Uhrovou z Národní galerie v Praze a Bronislavou Rokytovou z Památníku národního písemnictví. Cenná je především řadou zápůjček z mezinárodních sbírek, které se do Prahy vrací často poprvé od svého vzniku.

NÁVRAT DO PRAHY

Oskar Kokoschka (1886–1980) se chtěl v Praze zastavit jen krátce, na pozvání prezidenta T. G. Masaryka, aby namaloval jeho portrét. Nakonec se pobyt protáhl od konce září 1934 do poloviny října 1938. Ačkoli nebyl emigrant, s návratem do Vídně po fašizujícím převratu kancléře Dollfusse již nepočítal. K Pra-

Tomáš Garrigue Masaryk, 1935/36.

ze jej poutaly silné rodinné vazby – jeho otec Gustav Kokoschka pocházel z rodiny pražských zlatníků, děd Václav vlastnil dům U Ježíška ve Spálené ulici, oblíbené místo schůzek českých umělců a literátů (ostatně Quido Mánes Kokoschkova děda zachytil na obraze *Zlatník*, který visí v Národní galerii). Od roku 1919 v Praze žila jeho sestra Bertha,

kteří si vzala právníka Emila Patočku a kterou Kokoschka podporoval. Hugo Feigl (1889–1961) uspořádal Kokoschkovi v Praze již rok před příjezdem prodejní výstavu, na níž představil soubor 26 prací. Kokoschka se během pražského pobytu seznámil se svou budoucí ženou Oldou Palkovskou (1915–2004), která se za něj v Londýně roku 1941 provdala a až do své smrti věrně spravovala pozůstalost v jejich sídle ve Villeneuve u Ženevského jezera.

Praha se tehdy začínala plnit německou a rakouskou politickou a kulturní emigrací, fungovala však pouze jako přestupní stanice. Kokoschka se ubytoval v hotelu Juliš na Václavském náměstí, později si zařídil ateliér ve věži domu Bellevue na dnešním Smetanově nábřeží. Nedaleko odtud byla od roku 1936 Feiglova nová galerie (pozdější Hollar) a dále na nábřeží výstavní síň SVU Mánes, kde se Kokoschka účastnil společných výstav. „Prahu jsem měl rád. Jako kdysi po pustošivé třicetileté válce byla Praha opět kosmopolitním centrem, kde si dávala poslední dostaveníčko celá Evropa. Ve srovnání s moderními světovými velkoměsty (...) zůstala Praha výtvo-rem kultivované společnosti a také se jí znovu stala,“ píše malíř ve svých vzpomínkách *Můj život* (v českém překladu je roku 2007 vydalo nakladatelství Atlantis).

MASARYK A KOMENSKÝ

Původním cílem cesty, jak jsme již zmínili, bylo vytvořit portrét tehdy již 85letého prezidenta Masaryka. Tuto možnost zprostředkoval Kokoschkovi Hugo Feigl, který se dobře znal s Masaryko-

vou vnučkou Annou. Písemný souhlas a pozvání obdržel Kokoschka již v srpnu 1934 a na portrétu pracoval během června a července 1935 převážně na zámku v Lánech, obraz dokončil až následujícího roku v Praze. Při práci se hovořilo často o Komenském a Kokoschka se v portrétu pokusil naznačit Masarykovu filosofii českých dějin – vpravo od prezidenta se otevírá pohled na Hradčany, vlevo vystupuje postava J. A. Komen-

Oskar Kokoschka na terase svého ateliéru, 1935.

ského, který před sebou drží foliant spisu *Orbis pictus*, nahoře mezi nimi vystupuje nejasný výjev Husa na hranici. Na obálce spisu jsou naznačeny symboly lidských smyslů – brány poznání, dále patrně vyhánění Adama a Evy z ráje, zápas Kaina s Ábelem a dole batole a umrlec – snad symbolický obraz základních momentů lidského života.

Kokoschka se s Komenským do značné míry identifikoval, zažil pronásledování a většinu života strávil na cestách. *Orbis pictus* dostal v dětství od otce, knihu si velmi oblíbil a snad měla vliv i na jeho rozhodnutí stát se malířem. V létě 1936 obraz přepracoval, nahradil *Orbis pictus* titulem *Via lucis*, v němž Komenský explicitně vyložil své výchovné plány a požadavek na zajištění věčného míru humanistickou školní výchovou. Na bruselské mírové konferenci téhož roku Kokoschka jako zástupce Československa prohlásil: „Největší revolucí lidstva proti tyranství a barbarství nebylo dobytí Bastily (...) ale zavedení všeobecné a svobodné základní školy, jak je popsána ve *Via lucis* J. A. Komenského.“ Masarykův portrét byl v září 1936 vystaven v Carnegie Institutu v Pittsburghu, který jej později také zakoupil; výtěžek prodeje věnoval umělec na zřízení nadace pro české děti postižené válkou.

Kromě Masaryka vytvořil Kokoschka v tomto období pouze dva portréty – svého pozdějšího tchána Karla B. Palkovského (1936) a známého česko-rakouského „cukrového krále“ Ferdinanda Blocha-Bauera (1864–1945), nadšeného sběratele umění a vdovce po Adele Blochové-Bauerové (proslulé svým zlatým portrétem od G. Klimta). Výstavu v Národní galerii doplňuje Kokoschkův *Autoportrét s holí* (1935/36) a vlastní *Podobizna zvrhlého umělce* (1937). Současně namaloval *Oldin portrét* (1935/37), připomínající Evu a Adama v ráji. Na výstavě je zastoupena také řada jejích portrétních kreseb z let 1934–1938, které v roce 1956 vydal jako faksimile.

POHLEDY NA PRAHU

Hlavním Kokoschkovým námětem za jeho pobytu v Československu se však stala samotná Praha. Celkovým pohledům na evropská města se věnoval již od 20. let, maloval Benátky, Londýn, Cařihrad, Paříž i Vídeň. Praha je však zastoupena nejpočetněji – vedle 16 velkých pohledů hraje svou úlohu i na dalších obrazech. Ve svých pamětech Kokoschka vzpomíná: „V počátcích svého pražského pobytu (...) jsem poznal Huga Feigla, majitele malého obchodu s obrazy, který se mnou celé dny chodil po městě a hledal vhodné pohledy k malování. Přemlouval majitele bytů, zahrad a domů, v nichž tušil dobré výhledy, aby mě u sebe nechali malovat, a v neposlední řadě podněcoval i sběratele, aby kupovali vzniklé obrazy. (...) Během čtyř let mezi rokem 1934 a podzimem 1938 jsem namaloval šestnáct krajin, většinou v Praze a ze stále nových míst, odkud jsem mohl získat pohledy na Vltavu, neboť tato řeka mi učarovala.“

Pohledy na Prahu maloval svým charakteristickým expresivním rukopisem v široké paletě barev a z nejrůznějších perspektiv. Zpočátku si pořizoval přípravné kresby, později však zachycoval své vize přímo na plátno. Nejsou to jen tradiční pohledy na město, ale současně obraz jeho dramatické historie a kultury, kterou po staletí vytvářeli umělci různých národností. Právě spojení kulturní činnosti člověka a oživující působení živlů (řeky, terénu a povětrí) vytváří atmosféru města. Podobně se překrývají vrstvy Kokoschkova malířského rukopisu, který uvádí celou

scénu do vířivého pohybu a podává autentický prožitek dané chvíle a místa. V létě 1935 si Kokoschka pronajal ateliér ve věži domu Bellevue na Smetanově nábřeží, z něhož pak maloval většinu svých dalších pohledů. Jejich neobvykle širokoúhlé perspektivy prý dosahoval malováním obrazu ze dvou poněkud odlišných stanovišť – některé pak připomínají iluzivní průhledy barokními klenbami pražských kostelů.

NOSTALGIE

Cyklus pohledů na Prahu uzavírá obraz, který vytvořil až v londýnském exilu. „Když jsem v říjnu 1938 s Oldou Palkovskou opouštěl Prahu navždy, měl jsem dojem, že v červácích nad řekou vidím poslední hodinu Evropy. V Londýně jsem pak namaloval z paměti poslední obraz Prahy, který jsem nazval *Nostalgie*.“ (Edinburgh, 1938). Obraz je jakýmsi roz-

Praha – *Nostalgie* (detail), 1938.

loučením s Prahou: v popředí na břehu Vltavy sedí Kokoschka se svou múzou a zleva jim kyne převozník na člunu. K osudům Československa se Kokoschka vrátil ještě několikrát, např. ve známém obraze *Červené vejce* (1940), který představuje alegorii mnichovské dohody.

Po zahájení výstavy *Entartete Kunst* v Mnichově v září 1937 bylo v tažení proti „zvrhlému umění“ zabaveno v německých muzeích více než 500 Kokoschkových prací, následně zničených nebo prodaných do ciziny.

Z českých umělců obdivoval Václava Špálu, od 1936 předsedu Mánesa, vážil si Emila Filly, do jehož monografie přispěl

textem. Výstava je doplněna řadou prací českých i německých autorů, kteří měli s Kokoschkou něco společného, především členů Prager Secession, mezi něž patřil Maxim Kopf nebo volněji Friedrich Feigl (bratr galeristy Huga Feigla), svou atmosférou jsou příbuzné také pražské motivy Jana Baucha či některé obrazy Georga Karse. Z členů Oskar-Kokoschka-Bundu jsou vystaveny např. koláže Johna Heartfielda či kresby Helly Guthové a dalších. Několik měsíců před útekem z Prahy Kokoschka navrhl plakát pro výstavu *Pražského baroka*, poslední manifestaci české kultury před ztrátou samostatnosti.

PO VÁLCE

Kokoschka se vrátil do Prahy jen jednou, v říjnu 1946, kdy přijel na pohřeb svého švagra. Československé občanství, které přijal v červenci 1938, mu bylo odebráno v roce 1949; po smrti sestry Bertý byl její majetek zabaven „ve prospěch lidu“. Jediné, co vedle nostalgických vzpomínek přetrvalo, byly styky s pražskými přáteli, kteří většinou rovněž zůstali v emigraci. Pestrá mezinárodní a židovská společnost, která byla spjata s předválečnou Prahou a ve které se Kokoschka cítil tak dobře, zanikla.

Poté co Hugo Feigl uprchl v březnu 1939 z Prahy, dostal se do New Yorku, kde si otevřel malou galerii na Páté Avenue. Oskar Kokoschka na něj nezapomněl, často mu umožnil podílet se na prodeji jeho obrazů a jejich přátelství a spolupráce pokračovaly i nadále. Hugo Feigl uspořádal ve své galerii ve 40. a 50. letech několik výstav Kokoschkových prací a nedlouho před svou smrtí jej navštívil ve Villeneuve. Kokoschka o něm napsal: „Feigl byl jedním z obchodníků s uměním, kteří pořádali výstavy nejen proto, aby vydělali, nýbrž s pocitem, že naplňují určité poslání. Nebyl ani pro moderní umění, ani proti němu, ale věřil, že umění je věčné.“

ARNO PAŘÍK

(*Kokoschka a Praha*; výstava ve Veletřním paláci NG bude otevřena do 28. června 2015. Údaje o doprovodných programech naleznete na www.ngprague.cz.)

VOZEJK

Ukázka z knihy J. Tomana *Přechod Avarů k zemědělství*

Jo, jo, my k vám přijedem. My se na to kouknem a vezem si, co potřebujem. Jestli máte starý košile, tak my si je určitě vezem.

My k vám přijedeme, my na to máme vozejk. My si to do něj všechno naložíme. Když bude potřeba, tak to my třeba klidně přijedem i dvakrát nebo třikrát.

Fůra lidí má doma třeba starý vlněný ponožky, který už dávno nenosí. Ty my hned berem a hodíme je do vozejku.

Jestli máte husí sádlo, tak my ho taky berem. My na něj máme na vozejku takovej kyblík.

My máme moc neradi, když někdo začne blekotat, že si něco nemůžem nebo dokonce nesmíme vzít. My si vezem někdy třeba úplně všechno, nic nenecháme. My na to úplně kašleme, jestli se to někomu nelíbí.

Jednou tam byl takovej starej chlap, a jak jsme přišli, tak von začal vykládat, že by si zasloužil nějaký řád nebo vyznamenání a že ho moc mrzí, že vo těch jeho zásluhách nikdo neví. Tak jsme ho hodili do vozejku.

My s tím vozejkem vyjíždíme brzo ráno. My nikomu neříkáme, kam jedem. Někdy to ani sami nevíme. My to prostě všechno vobjedeme, někdy křičíme hadry kosti kůže, ale von to stejně každej ví, tak to ani není nutný.

Jednou sme jeli kolem rybníka, a že se nám moc líbil, tak sme ho už chtěli hodit do vozejku, ale von vám tam stál nějaký myslivec a povídá, že jako chlapci to si teda dejte pozor, dyž začne foukat vítr, tak se ten rybník trochu nakloní a moh by se vám překotit vozejk. Na to sme nemysleli, tak sme mu hned vytáhli z toho rybníka pár kaprů,

za tu laskavost. My máme moc rádi, dyž sou lidi milí a vstřícní, to my potom na nějakýho kapříka nekoukáme, dyž nám to usnadní práci.

My máme moc rádi loutky. My někam přídeme, hned si vezem všechny loutky, uděláme s nima na lidi bububu a jedem dál. Jednou jsme si ty loutky ale spletli s lidma, a tak jsme dělali s těma lidma bububu na loutky a pak sme ty lidi hodili do vozejku, protože sme si mysleli, že to jsou loutky. Ale co. Chyby se budou dělat dycky.

Jednou jsme někam přijeli a chlap povídá, počkejte, já sem básník, teď eště jenom potřebuju dopsat poslední stránku jedny mý knihy, co na ní dělám už pět let. Tak sme mu řekli jen račte, to zas né že né, a hodili sme ho do vozejku i s tou knihou.

My třeba někam přijedeme v pět hodin ráno a všechno si vezem. Jednou potom přišel nějaký chlap, že jsme mu vzali budík a že ho měl natažený na šest hodin, a tak se proto nevzbudil a zmeškal odběr raní moče. Tak jsme mu řekli, že mu tu moč klidně vodeberem sami a hodili jsme ho do vozejku.

Taky sme jednou někam přišli a chlap tam má na zdi viset Muni Lízu. Tak už jsme ji začali sundávat, dyž von povídá, že je kradená. Tak sme ho hned hodili do vozejku, protože dyž někdo někde ukradne Muni Lízu, tak to se nám nelíbí. Ale tu Muni Lízu sme

tam nechali, protože s kradenejma věcmama nechceme mít nic společnýho.

My bereme i co takle vidíme cestou, třeba jednou nás chtěl předjet autobus, tak jsme ho hodili do vozejku.

Ten vozejk někdy taky jezdí jen tak sám, ale dycky se vrátí plnej.

My sme někdy večer už unavený a dem si lehnout, ale jednou nás napadlo, že bysme eště přece jen měli někam jít, tak sme vstali a šli k nějakýmu chlapovi a povídáme mu, jestli nemá půl miliónu. A von že s radostí, a šel do kuchyně a přines sto tatíčků. Tak sme mu moc poděkovali, a že se nám voči už pěkně mhouřily, tak jsme mu řekli, že u něj přespíme. A von řekl samozřejmě. Bylo to slušnej člověk, tak sme mu řekli, jestli mužem zas přijít, a on řek, že kdykoliv.

Když někam přijdeme třeba v noci a je tam světlo, tak si ho hned vezem. Světlo se nám moc líbí. Máme na něj na vozejku extra tašku se zipem. Zbyde jim tam sice tma, ale to je nám jedno.

Někdy přídeme i do hotelu a hosti se divěj. My si pak vezem třeba deku a televizi a hodíme je do vozejku, a hosti jen tak pokrčej ramenama nebo vobratěj voči v sloup, protože jim to je jedno. Tak je tam hodíme taky. Voni se voči nemaj vobracet v sloup jen tak.

Jednou sme někam přišli a byla tam ženská ve vaně. My jsme jí řekli, ta voda v tý vaně se nám moc líbí, my si ji vezem, ale vona začala vykládat, že je plná mydlínek a že už začíná bejt studená. Tak jsme tu vodu vzali i s tou vanou a s tou ženskou. Tyhle řeči my nemáme rádi.

My jsme vůbec nejradši, když je ticho. Taky ten vozejk má dycky namazaný kola, aby nevrzaly. A lidi ani někdy někdy nevěděj, že jsme k nim přišli, až dyž sou ve vozejku. Ale to my je už nevrátíme.

II

Ano, my jsme moc rádi, když ten vozejk jezdí potichu, když to všechno de jako po másle, ale je možný, že třeba vypukne válka a že to jako po másle furt nepude. My si vlastně myslíme, že asi vypukne válka, že musí bejt nějaký rozhodující boj.

Je množný, že to bude kvůli tomu vozejku, ale taky je úplně možný, že ten vozejk s tím nebude mít vůbec nic společnýho. To my prostě nevíme.

Hlavně se ale nikdo nebude muset bát, že nebudou žádný videa, nebo že si nikdo nebude moct nic stahovat. Budou pořád nový klipy, nikdo nic nepozná. Válka, to budou ty přestávky mezi těma klipama. To se dá zařídít, ty přestávky mezi klipama budou krátký. Vona už možná válka je, ale nikdo to neřek. Ale vozejk bude jezdit dál, na tom se nic nemění.

Tak to víte, někdy to někomu jako utrhne nohu, ale to když dete na pláž, tak to se taky někdy stane, že žralok někomu ukousne nohu. Musí se to halt rychle podvázat. Ale věrnostní karty budou platit. Vono když se nad tím zamyslíte, tak ta válka by vlastně nemohla začít, dyby věrnostní karty přestaly platit. Víte, to je taková hloupá představa, že ve válce najednou přestanou platit věrnostní karty.

No, jinak, vono je strašně důležitý, že si budete moct dál přehrávat všechny bonusy. Tak třeba jako vono v náákým lágru možná bonusy nebudou, to se nedá vyloučit, ale v zásadě budou bo-

nusy platit dál. Kupóny taky. Jestli máte nějaký kupóny, tak je určitě nezhazujte.

Teda upřímně řečeno, podívejte, vono dyž jsou všude ty klipy, tak se ty mezeiry mezi nima musej něčim vyplnit. To je ten největší problém – jak vyplnit ty přestávky mezi klipama. Ale vozejk bude jezdit dál, na tom se nic nemění.

III

Ano, pak přídú oslavy, bude mnoho oslav, budou se oslavovat ryby, budou se slavit mraky, bude i jedna jediná největší oslava. Lavně si je nepleťte s svátkama, to je něco jiného. Svátky, to nejsou oslavy. My na svátky samozřejmě

moc dáme. Je už svátek vycpaných slepic. Bude svátek planety tří sluncí, samozřejmě, to my všechno zařídíme. Bude svátek probodnutých kamarádů, nezamýšlené deflorace, Keplero-vých elips. Bude třeba i několik svátků za den.

My ty oslavy zařídíme. Každý se bude vrtět a poskakovat. Oslava je o vrtění. A sem tam bude ovšem prapor. My na ty prápory něco napíšeme.

Samozřejmě když těch oslav bude tolik, tak se stane, že se na nějakou někdy zapomeně, že některá spadne za skříň, že ji někdo němak zastrčí, ale zapomenutá sláva není proto nesláva.

Jistě, budou oslavy červeného nebe, růžového nebe, modrého nebe. A pak bude oslava úplně v kůži. To přídú naši představitelé, voni budou úplně v kůži. Vono ani dneska není nad koženou bundu. Každý se bude vrtět. A potom, úplně nakonec, žír. Máma má maso, my máme žír. Ožereme se. Co ožralec, to báseň! Co báseň, to žrec! Ale vozejk bude jezdit i během oslav. Když se nám ty básně budou líbit, tak je do něj hodíme.

(2034)

NEJEN LINGVISTA

Jindřich Toman se narodil v roce 1944 v ulici U Staré školy v Praze 1, tam, kde je teď Židovské muzeum a kde tehdy bývala židovská nemocnice. Studoval na FFUK germanistiku, v roce 1968 emigroval do Německa (studium germanistiky, lingvistiky), v 70. letech pokračoval ve studiu lingvistiky (mj. u profesora N. Chomského) v USA. V Americe se natrvalo usadil roku 1987. V současné době působí na University of Michigan, kde získal profesuru a je vedoucím katedry slavistiky. Z jeho četných prací vyšly české Foto/montáž tiskem (Kant 2009), Příběh jednoho moderního projektu. Pražský lingvistický kroužek 1926–1948 (Karolinum 2011), Neruda a Židé. Texty a kontexty (s Michalem Franklem, Akropolis 2013) a Kniha v českém kubismu (Kant 2014). Podílel se také na souborném vydání díla svého strýce, známého surrealistického básníka a malíře Jindřicha Heislera Z kasemat spánku (Torst 2000).

Autor, známý jako lingvista a historik literatury a umění, ale nedávno vydal rovněž své původní texty, tedy soubor textů, který se hodně vymyká běžné (a dalo by se říci i neběžné) produkci české prózy či poezie posledních desetiletí. Rozhodně se o nich nedá říci, že jsou akademické. Blíží se grotesce, surrealistickému pojetí a ještě více dada, ale také kramářským písním, hospodskému vyprávění a ještě mnoha dalším žánrům. Jsou ale překvapivě jednotné a osobité a také nejsou nijak závislé na formálních experimentech, které tak často zastírají, že toho za nimi mnoho není. Obsah Tomanovy krátké a kratší prózy nesporně mají, i když někdy z nich jde mráz po zádech. Tak to ale s obsahy většinou bývá.

Kniha Jindřicha Tomana Přechod Avarů k zemědělství, vydaná v nakladatelství Ztichlá kniha s kolážemi Jana Placáka v roce 2014, zatím velkou pozornost v poněkud stojatých vodách české literární oblasti nevyvolala. Ale bez ohledu na to patří k tomu nejzajímavějšímu i nejobtavnějšímu, co se v posledních letech v původní české tvorbě objevilo. jd

Jindřich Toman: Přechod Avarů k zemědělství. Vydalo nakladatelství Ztichlá klika v roce 2014, kolážemi ilustroval Jan Placák, 136 stran, dop. cena 350 Kč, v antikvariátu Ztichlá klika, Betlémská 10, Praha 1 (po-pá 13–19), 200 Kč.

Koláže Jan Placák.

JE TO CHUCPE?

K textu A. Drdy Připomínání šoa a Česká republika Rch 1/2015

Definice slova *chucpe* říká, že je to vlastnost mladíka, který zabije oba své rodiče a pak se u soudu dovolává polehčujících okolností, že je sirotek!

V lednovém čísle *Roš chodeš* se objevil velký článek Adama Drdy pod názvem „Připomínání šoa a Česká republi-

li“. Jen zapomněl dodat, před kým utekli? Pan Drda bez dalšího vysvětlení prezentuje současné Rusko jako pokračovatele totalitního komunistického režimu v Moskvě. Dodnes se Rusům hlasitě vytýká katyňský masakr, při kterém sovětské vedení nechalo zavraždit přes 20 000

Michal Pacovský (vpravo), předseda české sekce KKL sází s prezidentem Zemanem v Izraeli stromek. Foto archiv.

ka jako Putinův zástupce v Evropě“. Článek nešlo přejít jen se zdviženým obočím ze dvou důvodů: Jednak naši mrtví si nezaslouží, aby jejich památku někdo zneužíval k politické propagandě, a pak přepisovat dějiny sice lze, ale vždy se to vymstilo. Pan Drda polemizuje s tím, o čem by se polemizovat nemělo, a naopak bere jako východiska tvrzení, která on sám ničím nedokazuje a o kterých by se naopak diskutovat mělo. Nejdříve malá procházka historií, pak vážnější věci:

Osvobození největší továrny na smrt v Osvětimi je v článku popisováno tak, že „o žádné osvobození ve skutečnosti nešlo, protože v Osvětimi se nebojovalo“. Není to pravda, podle zveřejněných dokumentů na místě padlo na 200 rudoarmějců, včetně jednoho vysokého důstojníka.

Pan Drda dále píše, že „když Rudá armáda k Osvětimi dorazila ... našla téměř vyprázdněný lág, z něhož Němci utek-

polských důstojníků, četníků a vojáků. I já si myslím, že to byl válečný zločin. Nebyl ale vykoupen smrtí 600 000 sovětských vojáků, kteří padli při osvobození Polska?

SSSR A RUSKO

Rusko také už není Sovětský svaz. V Sovětském svazu totiž nevládli jen Rusové. Byli to Gruzínci, Stalin s Berijou, a věrný Stalinův druh, ukrajinský Žid Kaganovič, kteří sesadili populárního Rusa Kirova a zavedli krvavou diktaturu. Pan Drda nezapomněl ani na žijící Židy. Evropský židovský kongres je pro něj „poněkud diskutabilní“, protože „v jeho čele stojí Moše Kantor, ruský miliardář, který ... jedná poměrně dlouho v Putinově zájmu“. Máme tedy věřit tomu, že Putin manipuluje i s evropskými Židy? Pan Drda neví, že hlava Evropského židovského kongresu je volena, neví, že jeho politiku řídí demokraticky volené orgány a ne Moskva.

Jeho článek končí tím, že „je smutné, když se k politickému očišťování Putina zneužívá taková věc jako šoa“. Putin ale nepotřebuje žádné politické očišťování. Doma má popularitu, jakou by mu mohl zbytek světa závidět. A zahraniční postavení je charakterizováno nejlépe tím, že za Putinem do Moskvy neváhali osobně letět takoví politici jako Merkelová a Hollande.

Ano, je to *chucpe*, když se ona nepopsatelná hrůza zneužívá v židovském časopisu jako karta k politickému tlaku na Rusko, jehož vojáci zachránili zbytek našich rodičů, kteří přežili šoa!

FAŠISTÉ A KOMUNISTÉ

Mnohem závažnější než politický pohled na vztahy k Rusku je relativizace fašismu. Snižování tohoto nebezpečí se line článkem jako červená nit, pan Drda za to nemůže. Je to součástí západního mediálního stylu již déle než dvacet let. Podstata je zejména v tom, že se klade rovnítko mezi komunistický režim v SSSR a fašistický režim v Německu. Prý „oba režimy byly totalitní, oba vraždily, oba zavíraly lidi do koncentráků, atd.“. Nejde o nic jiného než o pokus, jak snížit vinu fašismu tím, že jej postavím na roveň socialistickým ideálům, kterým jak po první, tak i po druhé světové válce propadla celá Evropa. Na rozdíl od Hitlera však Stalin neměl za cíl vyvraždit celý jeden národ! Sovětská ideologie nevychvalovala „nadčlověka vyvolené rasy“, kterému se všechny ostatní národy musí podřídít. Bylo to Německo, které ukrojilo kus naší republiky, které zabrale celé Rakousko a pak zahájilo dobovačnou, nesmírně krutou válku! Byl to nacistický režim, který povýšil antisemitismus na státní politiku a lidské utrpení znásobil průmyslovou likvidací Židů.

UKRAJINA

Pan Drda by rád, aby Putin byl vypeskován za svůj postoj k Ukrajině. Podívejme se však na Ukrajinu očima Žida, kterému rodina zahynula v Osvětimi:

Bohužel není to naše, ale ruská vláda, kdo stále upozorňuje, že v Kyjevě vládne režim, kterému k moci pomohly fašistické bojůvky. My, Židé, kteří bychom zejména měli volat na poplach, mlčíme, když někteří ukrajinští „nacionalisté“ zcela volně nosí symboly SS. Mlčíme, když ukrajinská vláda oslavuje banderovce a jejich boj „za nezávislost Ukrajiny“, když narozeniny Bandery jsou oslavovány jako národní svátek

a jsou mu stavěny pomníky. Je věcí Poláků, zda zapomenou, že banderovci za války zavraždili na ukrajinské Volyni a v Haliči na 100 000 polských civilistů. Je však věcí Židů, aby nezapomněli, že toto vraždění začalo 30. června 1941 protizidovským pogromem ve Lvově, organizovaným banderovci. Kdy jindy než v době vzpomínek na šoa bychom si měli připomenout, že SS byla zločinecká organizace a to včetně ukrajinských banderovských divízi, jako byla např. 14. granátnická divize SS.

Asi bychom si také měli připomenout, že tzv. dobrovolnický prapor Azov, který nyní už přes rok bojuje v řadách ukrajinské armády, má na svých uniformách naprosto stejné symboly, jaké užívala 2. tanková divize SS Das Reich! Tato divize spáchala mj. masakry v Oradouru a v Tulle! Pokud by její symboly někdo veřejně nosil u nás, páchal by trestný čin.

Stejně bychom neměli mlčet k loňskému masakru v Oděse, spáchanému „nacionalisty“ na bezbranných obyvatelech, který velmi nápadně připomínal pogrom. Šest milionů mrtvých nás zavazuje k tomu, abychom nemlčeli, když se procházejí ozbrojenci se znaky SS na uniformách, když nacističtí zločinci

Z návštěvy v Izraeli v roce 2013. Foto archiv.

jsou oslavováni v pochodňových průvodech. Abychom nepřešli jen tak, když všechna shromáždění na Ukrajině končí banderovským pozdravem „Sláva Ukrajině“.

Neměli bychom tak rychle zapomínat a nechat se ukolébat. Neměli bychom nacismus tolerovat v žádné jeho podobě – ani jako klacek na Putina.

MICHAL PACOVSKÝ

NA OKRAJ CHUCPE

Příspěvek pana Michala Pacovského „Je to chucpe?“ je reakcí na text „Připomínání šoa a ČR jako Putinův zástupce v Evropě“, otištěný v letošním lednovém čísle *Rch*. Právo na vlastní názor nelze nikomu upírat, a tedy ani panu Pacovskému. Několik redakčních poznámek, které tu uvádím, může snad mít význam pro orientaci v kontextu celé věci.

Během příprav fóra k uctění památky obětí šoa 27. ledna 2015, které společně uspořádali Evropský židovský kongres a český prezident Miloš Zeman v Praze, byla zveřejněna zpráva, že mezi pozvanými osobami je rovněž ruský prezident Vladimir Putin. To překvapilo velkou část nejen české veřejnosti, a protože se lidé neustále dotazovali, jakou roli v tom hrají židovské organizace v ČR, vydala FŽO následující prohlášení:

Vzhledem k současné politické situaci považuje Federace židovských obcí v ČR za nevhodnou návštěvu prezidenta Putina na vzpomínkových akcích u příležitosti Dne obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti 26. a 27. ledna 2015 v Praze a v Terezíně.

Důvodem, proč Rada FŽO v ČR přijala na svém zasedání 17. prosince 2014 velkou většinou toto usnesení, je skutečnost, že režim, který nastolil a ztělesňuje Vladimir Putin, nedodrží mezinárodní dohody, je agresivní navenek a okupuje silou území sousedního státu. Přejeme si, aby veřejnost věděla, že s jeho pozváním do Prahy nemá FŽO v ČR nic společného.

Nic víc a nic méně. Přesto z tábora těch, kteří by Putina v Praze rádi uvítali, zazněla slova o nevděku k ruskému národu, který státy východní Evropy a většinu přeživších osvobodil. O to se ale v prohlášení FŽO vůbec nejedná, jak se každý může přesvědčit. Článek Adama Drdy jsme otiskli jako umírněnou a seriózní analýzu okolností a souvislostí, které se k prohlášení vztahují.

Michal Pacovský je diametrálně jiného názoru. Budiž, jak už bylo řečeno, každý má právo...

Nicméně způsob, jakým jsou tu historické skutečnosti interpretovány jakousi směsí osobních dojmů a vědomostí, je na pováženou. Pan Pacovský si například myslí, že povraždění více než 20 000 polských důstojníků v Katyni zločin

byl, a ptá se, zda „nebyl ale vykoupen smrtí 600 000 sovětských vojáků, kteří padli při osvobozování Polska“. Je to tzv. řečnická otázka, ale pak se mohou klást další a další, například, kolik padlo sovětských vojáků při prvním osvobozování Polska po paktu Ribbentrop-Molotov, kdy Rudá armáda vpadla 17. září 1939 do Polska poté, co Hitler 1. září Polsko napadl.

Zajímavá je také teze, že Putin nepotřebuje žádné politické očišťování. „Doma má popularitu, jakou by mu mohl zbytek světa závidět,“ píše Pacovský. Už ta perspektiva je zajímavá: Rusko a „zbytek světa“. Tady lze podotknout, že popularita je hodnota ošidná a proměnná – Husák měl podle oficiálních pramenů té doby podporu 98 procent obyvatelstva a Hitler určitě nejméně 120. A možná i víc.

Také důvody pro tvrzení, že Drda relativizuje vinu fašismu poukazy na zločiny komunistického režimu v SSSR, se mi v jeho textu nedaří najít. To, že oba ty režimy byly totalitní, povraždily miliony lidí v koncentračních táborech a táborech gulagu a dalším stamilionům Evropanů zničily život, je nesporný fakt. To, že si SSSR země, ze kterých Rudá armáda vyhnala nacistické jednotky, ponechal, ať už přímo či nepřímo, pod svou kontrolou a nedovolil jim, snad s výjimkou Rakouska, návrat k předválečným demokratickým poměrům, je také dostatečně průkazné. Ale to všechno Drda ve svém textu nereší. Říká jen, co si může každý poslechnout od Putina samotného, že Rusko, tedy Putinovo Rusko, považuje svůj nárok na východní Evropu za stále existující a že, pokud nám záleží na svobodě a demokracii v naší zemi, nejsme s ním na jedné lodi, jak se někteří snaží tvrdit.

To jen na okraj. Pozornější čtenář najde podobných zajímavostí v polemice Michala Pacovského jistě větší počet.

Co se Ukrajiny týká, odkazují čtenáře na článek Josefa Mlejníka „Banderovci proti banderovcům!“, otištěný v minulém čísle. A těm, kdo jsou ještě na pochybách, doporučuji zhlédnout film *Krym, cesta do vlasti*, který nechal ruský prezident natočit k prvnímu výročí připojení Krymu k Rusku. Roli ruských vojáků tam už nikterak nepopírá, je na ni hrdý. A říká, že po anexi Krymského poloostrova „byl připraven uvést do stavu pohotovosti ruské jaderné síly“.

jd

FILM, KTERÝ NEMĚL VZNIKnout

Hitchcockův podíl na otřesném dokumentu z konce války

Je to tak trochu záhada. Celovečerní snímek, na kterém jeho autoři začali pracovat před sedmdesáti lety, byl nakonec odložen kamsi do archivu a dlouhou dobu o něm nikdo nevěděl. To se občas stává. Jenomže tenhle film byl zcela výjimečný a také místo, kde nakonec skončil, nebylo jen tak ledasjaké. Rozpracované dílo se totiž na ten dlouhý čas ztratilo v útrobách jedné z nejprestižnějších institucí svého druhu, britského Imperial War Museum, tedy Imperiálního válečného muzea. Co se stalo?

Před sedmdesáti lety vrcholily boje Spojenců s nacistickým Německem. Armády východní i západní fronty byly doprovázeny válečnými zpravodaji, mezi nimiž bylo i mnoho kameramanů. Díky nim jsou boje a události konce druhé světové války na svou dobu nebývale dobře dokumentovány. Kameramani a filmaři byli také u toho, když spojenecká vojska postupně narážela na nacistické koncentrační a vyhlazovací tábory. Za ostnatými dráty objevili neuvěřitelné pozůstatky nacistické krutosti, polomrtvé vyhublé vězně a hromady rozpadajících se lidských těl. Již v březnu 1945 nařídil vrchní velitel spojeneckých armád v Evropě, americký generál Dwight D. Eisenhower, aby byla z těchto strašlivých míst pořizována dokumentace. Prozíravě tehdy prohlásil, že za pár let by tomu již nikdo neuvěřil.

BERNSTEIN A HITCHCOCK

Také Britové se rozhodli zdokumentovat to, co na osvobozených územích našli. Měl tak vzniknout celovečerní dokument, který by seznámil svět s tím, co nacisté páchali. Především německá veřejnost se měla dozvědět o tom, proti čemu Spojenci bojovali. Zároveň měly záběry sloužit i jako důkazní materiál při plánovaných soudních procesech s nacistickými válečnými zločinci. To se také nakonec stalo. Britští filmaři se nejdříve soustředili na osvobozený koncentrační tábor v Bergen-Belsenu, který se načas stal i útočištěm mnoha dalších bývalých vězňů z ostatních lágů v okolí.

Výrobou a režii filmu byl pověřen známý producent Sidney Bernstein.

Ten se již před válkou prosadil v kinematografickém průmyslu v Británii. S pomocí svého otce, známého podnikatele s nemovitostmi, a společně se svým bratrem vytvořil první síť biografů v zemi, známých jako Granada Theaters. Byl zapřísáhlým bojovníkem proti nacismu a ve 30. letech pomáhal mnoha německým filmařům a hercům, aby se dostali do Británie a později i do Hollywoodu. Odsud také přivezl do Londýna svého přítele, mladého režiséra Alfreda Hitchcocka, který mu po pádu Paříže pomáhal na britském ministerstvu informací s filmy, určenými divákům v okupované části Francie.

Když se válka blížila ke konci, Bernstein navštívil již zmíněný Bergen-Belsen. K realizaci zamýšleného dokumentárního filmu o nacistických koncentračních táborech přizval opět Alfreda Hitchcocka. Ten se stal spoluautorem prvního scénáře a také supervizorem práce kameramanů a stříhačů. Na jeho doporučení vznikly ony nemilosrdné záběry, švenkující nesnesitelně dlouho a v detailech po hromádách mrtvol. Hitchcockův rukopis je však patrný i z filmové kompozice – kruté sekvence jsou řazeny vedle záběrů odlehčených: upravené zahrádky v okolí tábora, ženy, které přežily, se nadšeně sprchují, v jiné scéně, následující po záběrech ukládání těl do masových hrobů, si zase jiné ženy podle módy vybírají nové oblečení ve skladech konfiskovaných svršků...

Také mapy, které se ve filmu objevují, mají názorně doložit – opět především Němcům –, že nevyšlovná zvěrstva, která byla jejich jménem páchána, se odehrávala doslova u nich za humny. Zkrátka kontrast a kontrastní bod, dobře známý z Hitchcockových pozdějších filmů.

Filmařský tým se však změnil a Hitchcock se musel vrátit do Hollywoodu. Práce na snímku, ke kterému již vznikl kompletní scénář včetně komentáře, byly nakonec v září 1945 zastaveny. Cívky s roztočeným materiá-

lem se dostaly do Imperiálního válečného muzea. I když samotné záběry byly po válce často použity, film jako celek již dokončen nebyl. Z jakého důvodu, je dodnes záhadou. Historici se shodují na tom, že se pravděpodobně Spojené státy a Velká Británie po válce soustředily více na obnovu Německa, navíc se schylovalo k další válce, naštěstí „jen“ studené, a z bývalých nepřátel bylo třeba udělat spojence. Faktem je, že roztočený film zůstal na archivních policích dalších čtyřicet let. Sidney Bernstein se stal mezitím britským mediálním magnátem a byl povýšen do šlechtického stavu. A z Alfreda Hitchcocka se stal jeden z nejslavnějších režisérů v historii světové kinematografie.

DIGITALIZACE

Pracovníci Imperiálního válečného muzea film objevili v 80. letech. Narychlo jej sestříhali a doprovodili upraveným komentářem, četl ho slavný britský herec Trevor Howard. V této podobě byl vyslán na BBC a představen na Berlinale v roce 1984. Pod jménem *Paměť táborů* (*Memory of the Camps*) ho dodnes zná i široká veřejnost (je dostupný v současné době i na YouTube). Jenomže to není onen původní snímek. Pro jeho kompletní rekonstrukci do podoby, zamýšlené filmaři na konci války, se rozhodli historici Imperiálního válečného muzea až před šesti lety. Využili k tomu i novou technologii digitalizace. Takto se také zrekonstruovala i poslední cívka, která nikdy nebyla použita. Sáhlo se i k původnímu scénáři a komentáři a film dostal i původní strohý název *Faktický souhrn německých koncentračních táborů* (*German Concentration Camps Factual Survey*).

Dílo jsme mohli vidět i v Praze počátkem března, při příležitosti odhalení sochy Aleše Veselého před nádražím Bubny. Ve spolupráci Památníku šoa, festivalu dokumentárních filmů Jeden svět a velvyslanectví Německa jej v galerii DOX uvedl kurátor digitalizace britského válečného muzea David Walsh. Přestože film – jak sám říká – není snadné zhlédnout, většina diváků zůstala až do konce.

TOMÁŠ KRAUS

IZRAEL: Sonda do duše Izraele

V půli března zprávy o Izraeli zdůrazňovaly fakt, že Benjamin Netanjahu už počtvrté vyhrál volby. (Pro puntičkáře: v roce 2009 sice formálně nevyhrál, jenže pak stejně sestavil vládu.) Analýzy však zdůrazňovaly jiný moment – že tyto volby byly referendem o „Bibim“.

Teď ještě není jasné, jakou vládu a s kým Netanjahu sestaví. Jasnější je, že to nebude vláda, jež by zásadně měnila dosavadní směr. Ale jako referendum o Bibim, jako společenská sonda do hlubin izraelské duše byly volby uzavřeny již 17. března a jako takové již zhodnoceny.

Pro pořádek shrňme fakta. Zvítězil Likud (30 mandátů), druhý skončil levý střed (Sionistický tábor, 24 křesel), za ním arabský blok (14), Budoucnost existuje (11), nová středová strana Kulanu (10), Benetův Židovský domov (8), sefardský Šas (7), Jednotný judaismus Tóry (6), Liebermanovi „Rusové“ (6) a levicový Merez (4).

Ale důležitější je ona sonda do duše Izraele.

HLASUJE „DRUHÝ IZRAEL“

Těsně před volbami média nad Netanjahuem lámala hůl. Proč tedy nakonec vyhrál? Proč chlapík, kterého nemiluje vlastní národ, ba ani stranici z Likudu, dosáhl už čtvrtého (1996, 2009, 2013, 2015) úspěchu ve volbách? Proč lídr, jehož by se rádi zbavili i spojenci na Západě, zůstane v čele izraelské vlády? Z takových otázek vychází Herb Keinson v listu *The Jerusalem Post*.

Stručná odpověď říká, že většina hlasující pro pravý střed souhlasí s Bibiho poselstvím: region je nebezpečný; Írán je hrozbou; Palestinci ve skutečnosti neusilují o mír; Izrael potřebuje lídra, který neustoupí. Jakkoli ti lidé Netanjahua osobně „nemusí“, jakkoli nesnášejí jeho ženu, jakkoli mají pocit, že je vzdálen od jejich problémů, věří, že právě on neustoupí.

Podle Keinona byly volby referendem o Netanjahuovi a výsledek doložil, že lidé ho chtějí i nadále. Možná ne jako člověka, ale jistě to, co hájí. K pochopení tohoto verdiktu je nutné pochopit změny ve společnosti od druhé palestin-

ské intifády. Teror, rakety a nestabilita posílily pocit nejistoty. A ten triumfuje nad vším ostatním. K pochopení Izraele je nutné pochopit skutečnou, hlubokou nejistotu. Proto Bibiho poselství – život a bezpečí především, životní náklady až poté – oslovilo voliče.

Gil Hoffman se v témže listě ohlíží dále do minulosti. Bibiho vítězství vnímá jako úspěch „druhého Izraele“, lidí, kteří zůstávali ušlápnuti a v pozadí. Již po vzniku státu byli zastíněni aškenázským estab-

Život a bezpečí především, životní náklady až poté. Foto archiv.

lishmentem z Evropy, později elitami na společenské, politické, mediální i akademické levici. A „druhému Izraeli“ se nelíbilo, jak se ten první, řekněme liberální, elitářský a úspěšný, chystal odstavit od vlády Netanjahua a instalovat levici.

Hoffman tvrdí, že právě mediální kampaň proti Bibimu mobilizovala „druhý Izrael“, ty, kteří jinak příliš aktivně nevolí. A že Netanjahu uspěl jen proto, že dokázal účinně apelovat na „druhý Izrael“.

DEVÍZA OSTRÁŽITOSTI

Pozoruhodný pohled zvnějšku napsal už v lednu David Brooks v *The New York Times*. V Izraeli se ocitl na návštěvě syna, de facto na dovolené. Přesto zaregistroval, že volby míří k jediné otázce: Co si myslíš o Bibim? Našel si tedy čas na jeho portrét: „Kdybych byl politickým spisovatelem, zkusil bych napsat román o Benjaminu Netanjahuovi.“

Ten příběh by měl v sobě cosi nixonovského. Netanjahu je překvapivě brilantní, což uznávají i jeho odpůrci. Má hluboké znalosti historie i strategie.

A podobně jako americký prezident Richard Nixon je podezřívavý, solitérní a izolovaný. Být s ním zadobře je těžké i pro jeho nejbližší spojence.

Je tu i kennedyovský moment rodinného klanu. Zlatým dítětem byl starší bratr Jonathan, jenž padl roku 1976 při osvobozování rukojmích v Entebbe. Až pak otec přenesl naději rodu na Benjamina. Experti strávili léta psychoanalýzou této rodinné dynamiky, bez jasného výsledku, ale spisovatel znalý Sofokla či Tolstého by z toho něco vytěžil.

Vliv má i Churchill. Netanjahu obdivuje vedle Theodora Herzla právě jeho –

dva muže, kteří viděli hrozby dříve než jiní. Bibi nemá churchillovské kvality, třeba jeho šarm, ale stejně jako on podává nejlepší výkon, je-li v tísní. Byl vždy pesimistou ohledně Arabů. A když arabské jaro zdegenerovalo v násilí a palestinská demokracie vedla k vládě Hamásu, Bibiho instinkty se ukázaly jako správné.

Je tu i cosi shakespearovského. Političtí lídři mívají neoblíbené manželky. Když lidé nemohou hanět jeho, haní ji. Tu roli hraje Sára Netanjahuová, často líčená jako lady Macbeth. Říká se, že od

Bibiho odvádí pozornost, když je třeba.

Ten příběh v sobě má i něco z *Občana Kanea*. Bibiho politický vzestup je spjat se změnami médií. S úpadkem starých papírových novin, jež byly k němu nepřátelské, a vzestupem kabelových televizí, jež mu slouží jako spojenci.

A je tu samozřejmě dost z Machiaveliho. Velký filozof pokládal za nejlepší, když je vladař milován i obáván. Ale má-li si vybrat jen jednu z těchto možností, lepší je být obáván. Netanjahu opravdu není milován, zvláště ne ve vlastní straně. Ale je uznáván a obáván, a to způsobem, jakým je respektován každý velký a vlivný objekt.

Na Netanjahua neexistuje jednoznačný názor. Pro jedny je monstrem, pro jiné mužem nezbytným do těžkých časů a obojí má v sobě kus pravdy. Brookse nejvíce fascinuje jeho obezřetnost. Bibi si prý uvědomuje situaci země, v níž hloubky pádů bývají větší než výšky vzestupů. Proto i ceny za omyl bývají větší než případné zisky z úspěchů. Toto je devíza Bibiho ostrážitosti.

ZBYNĚK PETRÁČEK

AŤ ŽIJE PÁRÁTKO ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

„My se na začátku 50. let vrátili do Prahy, Ivo se tak rozhodnul. Bydleli jsme ve Vršovicích, kde děti z komunistických rodin na mé kluky křičely ‚Vy posraní Židi!‘. Petr kvůli tomu za mnou přišel a divil se: ‚Mámo, jak to? Vždyť jsi nám říkala, že komunisti nejsou rasisti...‘ Právě kvůli Petrovi jsme museli v roce 1963 žehlit průsvih na národním výboru – to když ho na prvomájovém průvodu nenapadlo nic lepšího než do všech těch pokřiků začít skandovat ‚Ať žije párátko!‘,“ říká v rozhovoru pro magazín Víkend DNES Staša Fleischmannová. (21. 3.)

■ Polské vydání týdeníku Newsweek tento týden zveřejnilo velký profilový

text o Andrzej Dudovi, kandidátovi opoziční strany Právo a spravedlnost (PiS) pro květnové prezidentské volby. A v článku časopis zmínil, že jeho tchán je Žid, což

mu v nadcházejících volbách může uškodit. Kritika, která se na autory textu a šéfredaktora polského Newsweeku následně snesla, byla zdrcující a vyvolala velkou odezvu. Podle mnohých až nespravedlivou. Oním Dudovým tchánem je totiž Julian Kornhauser, významný polský překladatel a básník, který své židovství nezakrývá, je naopak i tématem mnoha jeho básní; například té o pogromu v Kielcích, která mu kdysi vynesla upřímnou nenávisť mnoha spoluobčanů. Že manželka Andrzej Dudy je Kornhauserovou dcerou, je rovněž všeobecně známo – a napsat důkladný portrét uchazeče o nejvyšší post ve státě a pominout to je novinářsky nemožné. (Respekt 19. 3.) ■ Minulý týden byla před budovou bubenského nádraží odhalena monumentální socha Aleše Veselého *Brána nenávratna*. Sestává z železné konstrukce, na níž se k nebi tyčí dvacetimetrová diagonála kolejí. Symbolika díla jednoho z nejvýznamnějších čes-

kých výtvarných umělců od počátku 60. let, letos osmdesátiletého, autora možná vůbec nejsilněji působící poválečné sochy, patetického *Kadiše* z roku 1967, je názorná a přitom hluboká. Železniční kolej jako prostředek k transportu ke „konečnému řešení“.

To je v pražském a vůbec českém případě spojeno s nádražím Praha-Bubny. Právě odsud byly vypravovány vlaky, do nichž nastupovali lidé, kteří se předtím shromáždili v dřevěných baráčích pár set metrů odtud, v místech dnešního Parkhotelu na Veletržní ulici. (LN 17. 3.) ■ Aťka Janoušková má mezi českými herci výsadní postavení hned z několika důvodů. Spolu

s Jiřím Krytinářem je při 120 centimetrech nejmenší, odmalíčka hrála v Národním, jako bývalá cizojazyčná korespondentka nemá problém s domluvou v zahraničí a navždy

se zapsala u diváků všech věkových kategorií jako nesmrtelná Včelka Mája. Málokdo ví, že jako předválečné dítě s židovským původem zažila herečka těžké rány osudu. Už před válkou hostovala malá baletka na první scéně ve zlaté kapliči a to, že maminka byla židovského původu, si pořádně uvědomila až s prvními potížemi, které přišly v době okupace, když jí bylo devět let. „Nehrála jsem tam ani dva měsíce a do divadla přišlo udání. Jak můžu hrát v Národním, když je moje maminka Židovka. Musela jsem odejít. I z baletu, protože maminka říkala, že nebudeme nikoho přivádět do neštěstí,“ vzpomíná Aťka Janoušková. (Ahaonline.cz 14. 3.) ■ V neděli 8. března 2015 se na českokrumlovském náměstí již potřetí sešly sbory Musica Divina z Českého Krumlova a Musica viva z Horní Plané, aby připomněly vyvraždění českých Židů v Osvětimi v roce 1944. Této události je tradičně věnován celonárodní sborový happening s názvem Pamatuj,

který inicioval Marek Šlechta v roce 2013, umělecký vedoucí sboru Gessem z Prahy. Každý rok zaznívají tři skladby, které doprovázely židovské vězňe při cestě do plynu. Byla to izraelská hymna Hatikva, židovská píseň Šema Jisrael a česká státní hymna Kde domov můj. Každý ze sborů pak zazpíval několik skladeb ze svého repertoáru. (Českokrumlovský deník 12. 3.) ■ Daniel Černý, majitel žatecké synagogy a dalších budov v centru Žatce, se stal primátorem Chomutova. Rozhodlo se o tom na ustavujícím jednání tamních zastupitelů v pondělí, kvůli kupčení s hlasy se v Chomutově komunální volby opakovaly letos v závěru ledna. Ve městě vznikla trojkoalice ANO, KSČM a hnutí PRO Chomutov, jejímž je Daniel Černý členem. (Žatecký a lounský deník, 4. 3.) ■ Svým příznivcům Miloš Zeman před týdnem nadělil pěkný dárek v podobě svého „amerického triumfu“. Na konferenci Americko-izraelského výboru pro veřejné záležitosti (AIPAC) podpořil Izrael a vyzval ke koordinované akci mezinárodního společenství proti islámskému terorismu. Za variaci na Kennedyho „Jsem Berliňan“ (ale také „Jsem Charlie“) v podobě „Jsem Žid“ si vysloužil potlesk vestoje. AIPAC je ale prostě zájmová (lobbistická) organizace, která českého prezidenta použila v počínajícím zápase o Bílý dům. Účastníky shromáždění Zeman „hladil po srsti“ a vlivný AIPAC se postaral o patřičnou publicitu. Upřímně řečeno, v čem se to ale liší od Zemanovy cesty do Číny? V tom, že tehdy byla „partnerem“ skupina PPF miliardáře Petra Kellnera, nyní AIPAC. Obsah vystoupení se samozřejmě přizpůsobuje místu a poměrům, takže na krtečka v Americe našťestí nedošlo. Prezident ale z tohoto srovnání vychází především jako podivný „obchodní cestující“, vkládající do společného podniku s různými zájmovými skupinami prestiž a jisté možnosti svého úřadu. Václav Klaus podobně bojoval proti teorii o globálním oteplování s vydatnou pomocí ropných koncernů, ruských i amerických. Bohužel, zájmy České republiky jsou v těchto obchodech přinejlepším přehlíženu komoditou. (LN 9. 3.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Dne **8. dubna** by oslavil **75. narozeniny** spisovatel, historik, editor a diplomat, přední znalec židovské historie a kultury **MILOŠ POJAR** (8. 4. 1940 Praha–23. 1. 2012 Praha). Vystudoval orientalistiku a filosofii na Karlově univerzitě, poté angličtinu v USA; dlouhá léta působil jako redaktor v nakladatelství Academia. Po pádu komunistického režimu stál u obnovy československo-izraelských diplomatických vztahů; díky němu a jeho práci ve funkci velvyslance v období

Miloš Pojar. Foto archiv.

1990–1994 potvrdila Česká republika v Izraeli svou dobrou pověst a staronové vztahy získaly velmi pevný základ (o tomto období hovořil MP v rozhovoru pro *Rch* v únoru 2010). Osobnost M. Pojara je také pevně spjata s činností Vzdělávacího a kulturního centra ŽMP, jemuž po odchodu z ministerstva zahraničí šéfoval a inicioval zde řadu zajímavých pořadů a programových cyklů.

Dne **10. dubna** uplyne **120 let** od úmrtí **FERDINANDA JERUSALEMA** (19. 9. 1836 Praha–10. 4. 1895 Praha), jednoho z úspěšných Židů, kteří byli za své zásluhy (v jeho případě vojenské) ve druhé půli 19. století povýšeni do šlechtického stavu.

Roku 1851 zahájil svou kariéru jako patnáctiletý kadet v 28. pěším pražském pluku a o tři roky později byl již povýšen na poručíka II. třídy. Rychlý postup mu přinesla rakousko-sardinská válka v roce 1859, kterou habsburská monarchie prohrála a v důsledku toho ztratila Lombardii. Jeusalem byl během války povýšen nejdříve na poručíka I. třídy a následně na nadporučíka. Během rakousko-pruské války roku 1866 bojoval na jižní frontě proti sjednocující se Itálii, která byla spojencem v konfliktu vítězného Pruska, a účastnil se slavné bitvy u Custozy. Později sloužil v Sedmihradsku (nyní část Rumunska), kde se roku 1884 oženil s Marií Selmou Lázárovou, se kterou měl pouze jedinou

dceru. V této době také oba manželé konvertovali k luteránství. Po 37 letech vojenské služby požádal Jeusalem, tehdy již v hodnosti plukovníka, císaře Františka Josefa I. o povýšení do šlechtického stavu. Jeho žádost navíc podpořilo ministerstvo války, které došlo k názoru, že kandidát splňuje všechny předepsané požadavky. V březnu 1889 se Jeusalem konečně dočkal a získal predikát Jeusalem ze Salen-seggu a erb.

Před **90 lety**, dne **18. dubna 1925**, rok po smrti svého autora, vyšlo v berlínském nakladatelství Die Schmiede poprvé jedno z klíčových děl moderní světové literatury, román **FRANZE KAFKY** *Proces*. K vydání ho připravil Kafkův přítel, spisovatel Max Brod, jenž ho i pojmenoval podle poznámek ve spisovatelově deníku.

Před **130 lety**, dne **29. dubna 1885**, se v Praze narodil německý spisovatel a novinář **EGON ERWIN KISCH** (zemřel 31. 3. 1948 v Praze), zakladatel moderní literární reportáže, jenž témata svých prací často čerpal v podsvětí a v židovském prostředí, hlavně pražském, ale i evropském a americkém, které poznal v exilu během druhé světové války (*Pražská dobrodružství*; *Po stopách Golemových*; *Pražský pitaval*; *Příběhy ze sedmi ghet*). V textu *Böhmische Juden eines Jahrhunderts* se věnuje umělcům židovského původu, pře-

Egon Erwin Kisch, Melbourne 1934. Foto archiv.

devším Gustavu Mahlerovi. Josef Mühlberger tvorbu „zuřivého reportéra“ charakterizuje takto: „Pražští kolegové a spisovatelé ohrovovali nad svým přítelem ‚Egonkem‘ nos; byl podle nich příliš hektický, honil se za efekty, přeháněl. Egon Erwin Kisch však dovedl psát živěji než intelektuálové se svou vykonstruovanou programatičností o Bohu a světě a choval hluboký soucit s malými a poníženými, s chudými, s padlými nešťastníky i s těmi, kdo jsou zneužívání. Tím a stejně tak svým veristickým stylem se blíží Franzi Werfelovi“ viz, než by se na první pohled mohlo zdát.“ (ra, am)

CARL DJERASSI (29. 10. 1923–30. 1. 2015)

Po neuvěřitelně aktivním životě zemřel 30. ledna tohoto roku v San Francisku ve věku 91 let Carl Djerassi, jenž se proslavil jako „otec antikoncepční pilulky“.

Carl Djerassi. Foto archiv.

Narodil se v roce 1923 ve Vídni židovským rodičům; jeho matka Alice Friedmannová byla rakouská lékařka, otec Samuel Djerassi, rovněž lékař, pocházel z Bulharska. První léta strávil Carl v Sofii, poté žil s matkou ve Vídni. Po obsazení Rakouska v roce 1938 se s matkou vrátil do Bulharska, posléze se celé rodině podařilo odcestovat do USA. Tam začala Djerassiho strmá kariéra v přírodních vědách.

Počátkem 50. let vyvinul pro americko-mexickou farmaceutickou firmu Syntex pilulku proti početí. Vedle tohoto světoznámého produktu spolupracoval na vývoji prvního antihistaminika proti alergiím, syntetizoval hormon kortizon v podobě, ve které jej bylo možno použít pro lékařské účely, vyvíjel nové způsoby potírání hmyzu.

V 80. letech opustil aktivní výzkum a začal neméně úspěšnou kariéru coby spisovatel. Psal romány, povídky, divadelní hry i básně a memoáry. Většina jeho tvorby se zaměřuje na specifický svět vědy a vědců. Zabývá se vedlejšími účinky vědecké práce, jako je ješitost, používání triků či polopravd při publikacích, které podává většinou humorným stylem. Jinde se jedná o závažné etické problémy, které vyvstanou ze spolupráce vědy a průmyslu, o otázky spjaté s umělým oplodněním či výzkumem kmenových buněk.

Divadelní hru *Neposkvrnění*, přeloženou do 11 jazyků, uvedl v roce 2006 Český rozhlas. Za své nejdůležitější dílo považoval drama *Čtyři Židé na Parnasu*, fiktivní rozhovor germanisty a filosofa Waltera Benjamina, sociologa a filosofa Theodora W. Adorna, hebraisty a filosofa Geršoma Scholema a skladatele Arnolda Schoenberga, kteří hovoří mj. o smyslu díla Paula Kleea, malíře, kterého Djerassi velmi miloval a jehož obrazy sbíral.

VĚRA TRNKOVÁ

JOM HA-ŠOA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

■ Židovská obec v Praze si dovoluje vás a vaše přátele pozvat na tradiční vzpomínkové shromáždění u příležitosti Dne šoa, Jom ha-šoa, při němž si připomeneme oběti genocidy Židů. Koná se ve čtvrtek **16. dubna** od 10 hodin v Pinkasově synagoze.

JOM HA-ŠOA V ČESKÝCH MĚSTECH

■ Letošní již desátý ročník připomínkové akce Jom ha-šoa – Den vzpomínání na oběti holokaustu – se bude konat ve čtvrtek **16. dubna** od 14 hodin v sedmi městech České republiky. Připojte se k nám přečtením několika jmen a stručných osudů mužů, žen a dětí, kteří byli během druhé světové války pronásledováni a zavražděni pouze kvůli svému židovskému či romskému původu.

Místa konání akce: Brno – Moravské náměstí před Místodržitelským palácem; Kolín – Karlovo náměstí; Kutná Hora – Palackého náměstí; Liberec – náměstí Dr. E. Beneše; Olomouc – Horní náměstí; Praha – náměstí Míru, Praha 2; Sušice – náměstí Svobody (a doprovodný kulturní program).

Tématem letošního ročníku jsou návraty a nenávraty českých a moravských Židů a Romů po osvobození koncentračních táborů v roce 1945 a jejich vzpomínky na první poválečná léta. Ke stejnému tématu byl vyhlášen 3. ročník soutěže pro školy – vítězné práce budou prezentovány během připomínkové akce.

Akci organizuje Institut Terezínské iniciativy ve spolupráci s regionálními partnery.

KULTUROU PROTI ANTISEMITISMU

■ V neděli **19. dubna** se koná již tradiční program Kulturou proti antisemitismu. Jestliže si také myslíte, že antisemitismus je náhoda, která znovu ohrožuje civilizaci, přijďte! Od 14 hodin začíná na náměstí Franze Kafky v Praze 1 Pochod dobré vůle, pietní vzpomínka na oběti holokaustu a pokojná kulturní reakce na projevy antisemitismu a nesnášenlivosti. Od 15 hodin začíná ve Valdštejnské zahradě akce Všichni jsme lidi, veřejné shromáždění s kulturním programem za účasti pamětníků šoa Eriky Bezdičkové a Ludka Eliáše, herce Jana Potměšila, kantora Michala Foršta a dalších českých osobností. Vstup volný.

Od 19.30 hodin se v Divadle U Hasičů (Římská 45, Praha 2) koná jazzový dvojkonzert izraelských jazzových formací: duo Guy Mintus & Yinon Muallem a Hadar Noberg Trio. Vstupenky na www.jmw.cz.

K triumfu zla postačí, když slušní lidé nebudou dělat nic.

VÝSTAVY UDÁLOSTI

Oskar Kokoschka: *Ferdinand Bloch-Bauer*, 1936.

Akce se koná pod záštitou místopředsedy Senátu PČR P. Sobotky a ministra kultury D. Hermana a pořádá ji Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém. Více info naleznete na adrese www.vsichnijsmelidi.cz.

VÝSTAVA: IZRAEL

■ Židovská obec Praha vás zve na výstavu fotografií Davida Kumermanna z Izraele. Je přístupná v Jeruzalémské synagoze v Praze od 12. 4. do 21. 6. 2015.

TÝDEN V. HAVLA A IZRAELE VE VINOHRADSKÉM PIVOVARU

■ V druhé polovině dubna to bude přesně 25 let, kdy se Václav Havel jako první československý prezident vypravil na oficiální cestu do Izraele. Jen několik měsíců po začátku jeho prezidentského mandátu a po znovuoobnovení demokracie se návštěva vyznačovala silnou atmosférou a ne zcela formálním obsahem – příkladem je Havlův projev o Kafkovi na Hebrejské univerzitě.

Čtvrtstoletí od této mimořádné události se bude slavit ve Vinohradském pivovaru řadou neformálních akcí: **19. dubna** se začíná *Audienčí* v nastudování Divadla Na tahu, v následujících dnech se koná promítání filmu *Bricha* o podílu Československa na vzniku Státu Izrael s debatou s režisérem M. Šmoke, autorské čtení z knihy M. Žantovského *Havel*, dílna pro děti s knihou Havlovy matky Boženy *Didasko – učím*, tematický videooart, a na závěr **28. dubna** česko-izraelský rockový večírek s kapelami Garáž a Malox. Na čepu bude také speciální havlovské pivo!

Poslední den programu, **28. dubna**, proběhne v odpoledních hodinách v Knihov-

ně Václava Havla dvoupanelový seminář o česko-izraelských vztazích.

Všichni jsou srdečně zváni, vstup bude zdarma nebo velmi mírný. Více info naleznete na webu a facebooku Vinohradského pivovaru (www.vinohradskypivovar.cz) a izraelského velvyslanectví (www.embassies.gov.il/praha). *Jitka Pánek Jurková*, Velvyslanectví Státu Izrael

Z DOPISŮ ČTENÁŘŮ

Ad: KNIHA RABÍN GUSTAV SICHER

Vážená redakce,

Při četbě faktografických částí knihy *Rabín Gustav Sicher*, vydané loni nakladatelstvím Sefer, jsem narazil na dvě nepříjemné nepřesnosti. I když se nedá říci, že by něco měnily na portrétu rabího Sichera, jsou dost nepříjemné samy o sobě. Myslím, že by čtenáři o nich měli být informováni a že váš list je pro to vhodným fórem.

Na str. 14 stojí (jedná se o český překlad Tóry): „Sluší se připomenout, že zahraniční reprint tohoto překladu byl v 80. letech pašován do Československa.“ Kdyby autor tohoto textu knihu otevřel, našel by poděkování amerického vydavatele československé Radě pro náboženské záležitosti za umožnění tohoto daru čl. židovské komunitě. Od pamětníků by se mohl dozvědět, že zásluhu za zajištění tohoto daru (k němuž ještě náleží český sidur) od americké strany a povolení od čl. církevních úřadů měl tehdejší předseda Federace ŽNO Dr. Dezider Galský, z'1.

Na str. 43 je otištěn dopis Sigmunda Freuda, nalezený v Sicherově pozůstalosti. Jeho obsah je popsán takto: „Věhlasnému profesorovi tehdy zřejmě přemíra práce bránila přijmout pozvání.“ Jelikož mě představa, že by si náhodští Židé pozvali samotného Freuda k přednášce, a ten by dokonce odpověděl, poněkud překvapovala, dal jsem si práci a dopis přečetl. To není lehké, neboť je napsán německým kurentem, dnes již nepoužívaným. Alespoň já potřebuji k jeho čtení lupu a dost času. Dopis se pozvání netýká, je zajímavější. Posuďte sami (v mém překladu):

29. 2. 1928

Velevážený pane profesore, ne, ve skutečnosti se nemůže stát, aby psychoanalytik udělil takovou radu. Chce přece dělat terapii, pacienta smířit se světem, zachovat pro život. Také teoretické zdůvodnění tak katastrofální rady by se mu muselo nezdařit. Analytik chce nechat následné pocity překonat vnitřní prací, nikoliv uspokojit činem. V literární fikci může být takovéto řešení, v životě nemožné, obzvláště účinné.

Váš v hluboké úctě oddaný Freud
V úctě, Tomáš Wichs, New York, USA

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1, společenský sál)

Káva o čtvrté

■ Ve čtvrtek **16. dubna** od 15.30 uvítáme na Kávě PhDr. **Evu Bendovou**, Ph.D., kurátorku a historičku umění, která pohovoří o malíři Oskaru Kokoschkovi (o jeho současné výstavě v NG viz strany 14–15). Téma bude doplněno projekcí.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ V úterý **28. dubna** od 15 hodin přivítáme mezi námi divadelního a filmového herce a režiséra **Jana Kačera**.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE**

(Maiselova 15, Praha 1)

Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 1. 4.: *Myth, Politics and Empire: The Jews of Habsburg Bukovina*. Přednáška prof. Davida Rechtera z Oxfordské univerzity se zaměří na mýtus a realitu Bukoviny a jejich Židů během stočtyřicetiletého habsburského experimentu s národní, kulturní a náboženskou růzností. Přednáška v angličtině se koná v rámci semináře k moderním židovským dějinám, jehož garantem je ŽMP a Ústav soudobých dějin AV ČR. Vstup volný.

■ 2. 4.: „*Náhodou jsou to židovské děti.*“ Na předválečné, válečné i poválečné fungování organizace Švýcarská pomoc emigrantským dětem, která mezi lety 1934–1939 přivezla 5000 dětí uprchlíků z Paříže na zotavenou do švýcarských rodin a dále pomohla později, se zaměří přednáška švýcarské historičky českého původu Heleny Kanyar Becker. Vstup volný.

■ 7. 4.: *Vykoupení v luriánské kabale*. Izák Luria (1534–1572) patří mezi přelomové postavy judaismu. Přednáška Josefa Blahy se soustředí na jedno z klíčových témat luriánské kabaly – mesianismus a myšlenku vykoupení.

■ 13. 4.: *Gaza od A do Z*. Přednáška Jana Neubauera sleduje dramatické politické, kulturní a náboženské proměny Gazy i její roli v současném palestinsko-izraelském konfliktu. Přednášku doprovodí projekce.

■ 14. 4.: *Zmařené naděje: Poválečné Československo jako křížovatka židovských osudů*. Přednáška filmového dokumentaristy Martina Šmoka, autora stejnojmenné výstavy v Galerii Roberta Guttmanna ŽMP.

■ 15. 4.: *Mistr fotografie – putování časem s fotografiemi Zeeva Hertze*. Večer věnovaný osobnosti a dílu pražského rodáka Zeeva Hertze (*1922), jehož působení představuje jeden z milníků v dějinách izraelské fotografie. Kromě Zeeva Hertze samotného vystoupí se svými příspěvky kurátorka Bruria

**KULTURNÍ
POŘADY**

Kresba Mark Podwal.

Pasternak a prof. Uri Sharvit. Úvodní slovo pronesou ředitel ŽMP Leo Pavlát a Jitka Jurková z Velvyslanectví Státu Izrael v České republice. Vstup volný.

■ 28. 4.: *Podvečer s Boženou Steinerovou*. Božena Steinerová je vynikající pianistka, absolventka pražské AMU, která působila v Německu a Izraeli. V průběhu večera bude představeno její nové CD s náročnými sonátami J. Brahmsa a S. Prokofjeva. Po besedě následuje krátký koncert. Moderuje Martina Fialková z Mezinárodního českého klubu, který akci spolupřádá.

■ 29. 4.: *Naše 20. století*. Cyklus pořadů ŽMP, v jehož průběhu pamětníci holokaustu vzpomínají na léta předválečná, válečná i poválečná. Pozvání přijali Michaela Vidláková (*1936) a Pavel Werner (*1932). Moderuje Petr Sokol. Vstup volný.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: neděle 12. 4. ve 14.00: *Lviček Arje slaví Pesach*. Pesachová dílna; prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč

■ Výstava v prostorách OVK: *Paměť, vzpomínání, připomínání...* Práce účastníků 16. ročníku výtvarné soutěže Památníku Terezín.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ 2. 4. v 18.30: *Arnošt Goldflam: O nepotřebných věcech a lidech*. Povídání o obyčejných i neobyčejných věcech, které nás obklopují, jak je citlivý autor, herec, režisér a otec Arnošt Goldflam zachytil ve své poslední knize. Náhradní termín za neuskutečněnou přednášku 12. 2. Vstupné 30 Kč.

■ 7. 4. v 17.00: *Cesty a vzpomínky* – vernisáž výstavy obrazů a tapisérií art protis výtvarnice, členky ŽOB Hany Langové-

Vepřekové, již lze v centru zhlédnout po celý duben. Vstup volný.

■ 12. 4. v 10.30: *Jak chutnají macesy?* Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let bude věnována židovskému svátku Pesach. Vstupné 30 Kč.

■ 16. 4. od 14 do 17.00 na Moravském náměstí: *Jom ha-šoa – Den holokaustu* je dnem, kdy se prostřednictvím občanských a náboženských obřadů připomíná šest milionů zavražděných Židů i židovští hrdinové, kteří bojovali proti nacistům. Tento vzpomínkový den, 27. nisanu podle židovského kalendáře, je datem zahájení povstání ve varšavském ghettu v roce 1943. Uctěme společně tento den předčítáním jmen obětí holokaustu na Moravském náměstí před Místodržitelským palácem. Akce se koná ve spolupráci s Institutem Terezínské iniciativy a Muzeem romské kultury.

■ 20. 4. v 18.00: *Archeologie v Izraeli*. Přednáška Terezie Dubinové spojená s prezentací nejzajímavějších nálezů a nálezů. Vstupné 30 Kč.

■ 21. 4. v 18.00: *Architektura evropských synagog* – seznámení s nejzajímavějšími příklady architektonického řešení synagog v evropských zemích. Téměř 150 barevných snímků doprovodí odborným výkladem Ing. arch. Jaroslava Klenovského. Náhradní termín za přednášku 19. 2. Vstupné 30 Kč.

■ 23. 4. v 18.00: *Dora Diamant*. Americká autorka Kathi Diamant napsala výtečně dokumentovanou monografii nazvanou *Kafkova poslední láska*. Kniha byla přeložena do mnoha jazyků, bohužel do češtiny zatím ne. O svém setkání s autorkou a o osudech pozoruhodné židovské dívky Dory bude podle anglického originálu vyprávět Pavla Váňová. Vstupné 30 Kč.

■ 28. 4. v 18.00: *Třebíč: světo a stín*. Promitání série čtyřiceti klasických fotografií Norberta Švarce snímajících židovské ghetto v Třebíči. Vizualní vjem doplní tematický soubor čtených textů v podání trebičské rodačky Simony Pekové, herečky brněnského HaDivadla. Vstupné 30 Kč.

ZMAŘENÉ NADĚJE**Poválečné Československo jako křížovatka židovských osudů**

■ Výstava představuje málo známé aspekty historie českých zemí po druhé světové válce, spojené s návratem přeživších z koncentračních táborů a tranzitem deseti tisíců židovských uprchlíků přes naše území. Tematicky tak naváže na předchozí výstavu ŽMP *Orient v Čechách? Židovští uprchlíci za první světové války*, uvádějící 20. století jako éru uprchlíků.

Výstava je přístupná v Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3, Praha 1) do 23. 8. 2015. Je otevřená denně kromě sobot a židovských svátků 9–18 hod.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Školní oslava Purimu:** Letošní Purim byl ve znamení divadla a karnevalu, na který se zvláště mladší děti pečlivě připravovaly. V maskách přišli i studenti gymnázia a větší na vyučujících, i oni strávili den purimovými radovánkami, ale i čtením megily Ester.

■ **Maturitní a imatrikulační ples:** Začátkem března se v klubu Roxy uskutečnil maturitní a imatrikulační ples. Imatrikulovaní primáni dostali školní trika a přednesli školní haiku, následně byli představeni maturanti, kteří tentokrát svou prezentaci „vtěsnali“ do vytríbeného minimalistického proslovu, v němž hlavní roli hrálo číslo čtyři.

■ **Nadace RONALDA S. LAUDERA a LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE přijímají studenty e-školy pro školní rok 2015/2016.** Škola po internetu je určena všem židovským dětem s právem návratu, které bydlí mimo Prahu a je jim 6–14 let. Hlavními předměty, které se ve škole vyučují, jsou židovská výchova a hebrejščina. Jako bonus si studenti mohou přidat hodiny angličtiny. Každý předmět se vyučuje 2 hodiny týdně. Výuka je zdarma.

Pro přihlášení a další informace kontaktujte Veroniku Avital Dubovou na e-mailové adrese: veronika.dubova@lauder.cz nebo na telefonním čísle: 777 700 858. Uzávěrka přihlášek je **30. 6. 2015**.

PESACH 5775

■ První pesachový seder případně na pátek **3. 4.** od 20.15 a povede ho pan Daniel Vaněk. Druhý pesachový seder se uskuteční v sobotu **4. 4.** od 21 hodin a povede ho pan rabín David Peter. Lístky lze zakoupit v pokladně ŽOP (Maiselova 18, P 1, 2. patro). Ceny: člen ŽO dospělý 280 Kč, člen dítě 150 Kč, nečlen dospělý 860 Kč, nečlen dítě 430 Kč.

Macesy a další potraviny na Pesach lze zakoupit v košer prodejně v Maiselově ulici.

BEJACHAD HLEDÁ PEDAGOGY

■ Spolek Bejachad nabízí místo učitele/učitelky či vychovatele/vychovatelky na HPP v dětské skupině pro děti ve věku od 3–6 let.

Požadavky: pedagogické a/nebo zdravotnické vzdělání a/nebo certifikovaný kurz Chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky; praxe v práci s dětmi a péči o ně; spolehlivost, kladný vztah k dětem, samostatnost, kreativita, psychologická odolnost, schopnost práce v týmu, flexibilita, organizační schopnosti; trestní bezúhonnost, zdravotní způsobilost; osobní vztah k židovství a znalost judaismu, hebrejštiny a angličtiny výhodou.

Nabízíme: příjemné pracovní prostředí, rodinnou atmosféru, přátelský kolektiv;

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

dlouhodobou spolupráci, odpovídající platové ohodnocení; prostor pro kreativitu a samostatnou práci, možnost aktivně se podílet na rozvoji školky; pracoviště v dosahu metra A.

Svůj životopis spolu s motivačním dopisem zasílejte do **30. 4.** na ganbejachad@gmail.com.

SETKÁNÍ S MUDr. TUKOU

■ Sociální oddělení ŽOP připravilo na **27. dubna** od 15.00 další poutavé povídání na téma praktická kardiologie s MUDr. Vladimírem Tukou, Ph.D. (odborným asistentem a lékařem 1. LF UK a VFN Praha). Koná se v zasedací místnosti ŽOP ve 2. patře, Maiselova 18, Praha 1.

OTEVÍRACÍ DOBY OBJEKTŮ ŽOP

■ Vzhledem k opakovaným dotazům ohledně otevírací doby objektů, spravovaných ŽOP, uveřejňujeme jejich přehled.

Staronová synagoga: listopad–březen: 9.00–17.00, duben–říjen: 9.00–18.00, pátek: 9.00–podle začátků šábesu. **Jeruzalémská synagoga:** duben–říjen: 11.00–17.00. **Nový židovský hřbitov, Izraelská ulice:** listopad–březen: 9.00–16.00; duben–říjen: 9.00–17.00; pátek celoročně: 9.00–14.00. **Starý židovský hřbitov na Žižkově:** neděle–čtvrtek: 11.00–16.00; pátek: 10.00–14.00. V sobotu a o židovských svátcích je zavřeno.

SVĚDECTVÍ TEREZÍNSKÝCH ZDÍ

■ Do **16. května** je v pražském Českém centru (Rytířská 31, P 1) otevřena výstava fotografií Richarda Homoly, které zaznamenávají stopy života v terezínském ghettu. Otevřeno je po–pá 11–18, sobota 11–17 hodin.

JINDŘICH BROK: FOTOGRAFIE

■ Výstava v pražské Galerii Josefa Sudka (Úvoz 24) se vrací k životu a dílu fotografa, který byl jedním z nejlepších fotografů českého skla. Jindřich Brok (1912–1995) byl ve 30. letech žákem pražské Státní grafické školy, kde tehdy učili Jaromír Funke, Josef Ehm či Rudolf Skopec. Za války pracoval pro Židovské muzeum, krátce byl internován v Terezíně. V pozdějších letech vytvořil cyklus věnovaný pražskému Ži-

dovskému hřbitovu, jedinečný terezínský soubor a portréty Josefa Sudka. Výstava je otevřena do **21. června** st–ne 11–19 hodin.

VZPOMÍNKA

NA ZUZANU VESELOU Z"l

Když mě Zuzana Veselá poprvé před sedmnácti lety kontaktovala, abych udělala pro WIZO komentovanou prohlídku výstavy, netušila jsem, jak mi tím změní život. Stala jsem se členkou WIZO a Zuzana si mě začala vychovávat jako svou nástupkyni.

Od roku 1994 byla místopředsdkyní, v roce 1998 byla zvolena předsdkyní a vrhla se do práce s vervou sobě vlastní. WIZO se pro ni stalo novou rodinou, skupinou, kde se mohla uplatnit její nekonečná energie. Málokdo si dnes uvědomuje, že WIZO bylo první velkou organizací, obnovenou po revoluci na pražské obci, při jejích akcích se scházelo 70 členek. Také setkávání se známými osobnostmi, herci, politiky, hudebníky, což bylo tehdy něco úplně nového, začalo jako první organizovat WIZO.

Zuzana neváhala využít jakoukoli stopu kontaktu a už se vydávala na lov hostů, který vždy končil úspěšně, její urputnost byla tak fascinující, že ji nikdo nedokázal odmítnout. Své organizační schopnosti dovedla uplatnit nejen při zařizování zájezdů, ale i při takové velké akci, jako bylo v roce 1999 zasedání světového WIZO, kdy do Prahy přijely předsdkyně organizací všech zemí v čele s prezidentkou Michal Modai.

Zuzaniny úspěchy byly podloženy pevně organizovanou prací, kterou vyžadovala i od ostatních členek výboru WIZO, ne každý jejím vysokým požadavkům dokázal vyhovět. Schůze vedla pevnou rukou – je s podivem, že se nevydala do politiky. Také se v rámci obce účastnila dobrovolnické práce, chodila navštěvovat (nejen) členky WIZO v nemocnici a v domovech seniorů, dokud jí to její zdravotní stav dovolil. V posledních letech ji několikrát přepadla vážná nemoc, ze které se však svou nezdolnou vůlí dokázala vydrápat a zase se vrátit k práci. Když už opravdu nemohla, uznala, že bude lepší předat veslo někomu dalšímu. Byla jmenována doživotní čestnou předsdkyní.

Stále se účastnila akcí WIZO, využívala dále své kontakty, byla však stále častěji nemocná a poslední roky jsme ji už jen navštěvovaly buď v nemocnici, nebo v domově seniorů.

Milá Zuzano, děkujeme ti za vše, co jsi pro židovské ženy udělala.

Nechť je tvoje duše přijata do svazku živých. Eva Kosáková

ŽNO BRATISLAVA

V **apríli** blahoželáme našim členom: pani Katarína Borovanová – 96 rokov; pani Edita Breinerová – 78 rokov; pán Ján Danko – 82 rokov; pani Elvíra Feldmarová – 78 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 77 rokov; pani Lívia Herzová – 89 rokov; pán Ing. Jura Hilvert – 78 rokov; pán Ing. Vladimír Hora – 65 rokov; pani Margita Horáková – 92 rokov; pani Alica Ištvcová – 96 rokov; pán Ján Kozák – 60 rokov; pán Ing. Teodor Kramer – 87 rokov; pani Oľga Kuxová – 91 rokov; pán Karol Lederer – 73 rokov; pani Zuzana Ledererová – 85 rokov; pani Mgr. Anna Mandelíková – 73 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsová – 82 rokov; pani Eva Rajeková – 82 rokov; pani Eva Redlichová – 77 rokov; pán Karol Reisz – 93 rokov; pani Viera Staňová – 80 rokov; pani MUDr. Hilda Svátková – 80 rokov; pán Ing. Alexander Šebej – 83 rokov; pani Helena Weinurmová – 90 rokov, a pani Ing. Zuzana Wernerová – 65 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Naše rady opustili: pani MUDr. Zuzana Redlichová; pani PhDr. Eva Mešťanová, pani PhMr. Magdaléna Frkalová a pani Lýdia Katarína Felkelová.

Zichronan livracha!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom ktorí v mesiacoch **marec** a **apríl** slávia sviatok svojich narodenín: pán Tomáš Geist, nar. 7.3. – 79 rokov; pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 74 rokov; pán Peter Rada, nar. 25.3. – 59 rokov; pán Peter Galát, nar. 2.4. – 72 rokov; pani Eva Klementová, nar. 2.4. – 58 rokov; pani Eva Šťastná, nar. 8.4. – 66 rokov, a pán Jozef Klement, nar. 9.4. – 62 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V mesiaci **dubnu** oslavujú: pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 66 let; pan Petr Haimann, nar. 29.4 – 77 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 67 let; pani Tereza Nepevná, nar. 5.4. – 21 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 75 let; pan Jiří Süß, nar. 21.4. – 59 let; pani Zoša Vyoralová, nar. 9.4. – 65 let, a pan Pavel Weisz, nar. 9.4. – 80 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **dubnu** oslavujú: pan Erik Hromádko, nar. 11.4. – 23 let; pani Eva Kudrnová, nar. 2.4. – 66 let; pani Dominika Malinová, nar. 1.4. – 40 let; pani Mgr. Eva Polišínská, nar. 9.4. – 62 let; paní RNDr. Ivana Šprtová, nar. 30.4. – 57 let, a pan PhDr. Jiří Švestka, nar. 22.4. – 60 let.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO KARLOVY VARY**

V **dubnu** oslaví své narozeniny: pan Oleg Rojtenberg, nar. 14.4. – 62 let, a pan Viktor Klein, nar. 26.4. – 43 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **apríli** oslavujú: pani Eva Balážová, nar. 5.4. – 78 rokov; pani Ema Bauerová, nar. – 5.4. – 78 rokov; pani Margaréta Bayerová, nar. 11.4. – 83 rokov; pán Jozef Berger, nar. 12.4. – 60 rokov; pani Ing. Anna Burgerová, nar. 6.4. – 64 rokov; pán Ing. Tibor Figuš, nar. 5.4. – 94 rokov; pán Ing. Ondrej Voltýn, nar. – 21.4. – 68 rokov; pani MUDr. Viera Galková, nar. 26.4. – 57 rokov; pani Gita Grunwaldová, nar. 10.4. – 91 rokov; pani PaedDr. Marta Győriová, nar. 10.4. – 68 rokov, a pán Ing. Oskár Winkler, nar. 30.4. – 74 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **dubnu** oslaví životní jubilea: slečna Klára Cvrkálová, nar. 11.4. – 12 let; pan Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26.4. – 38 let; pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 60 let, a pan Karel Wolf, nar. 11.4. – 89 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **dubnu** slaví: pan Pavel Schwarz, nar. 6.4. – 76 let; pan Jan Šimandl, nar. 14.4. – 24 let; pan David Hájek, nar. 14.4. – 15 let; pan René Přibíl, nar. 17.4. – 69 let; pan Roman Štix, nar. 23.4. – 51 let; pani Hana Tvrská, nar. 24.4. – 87 let; pani Eva Kokošková, nar. 25.4. – 57 let. Všem našim jubilantům přeje hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **dubnu** oslavují narozeniny: pani Liana Fingesten, nar. 11.4. – 75 let; pani Doris Grozdanovičová, nar. 7.4. – 89 let; pani Judita Hajná, nar. 8.4. – 86 let; pan Jan Hajný, nar. 10.4. – 89 let; pani Erika Junklová, nar. 19.4. – 88 let; pan Alfred Kneller, nar. 12.4. – 81 let; pani Soňa Kubrová, nar. 5.4. – 91 let; pan Otto Dov Kulka, nar. 16.4. – 82 let; pan Mario Petrovský, nar. 20.4. – 83 let; pan

Alfred Popper, nar. 12.4. – 83 let; pani Ruth Reiserová, nar. 11.4. – 89 let; pani Margit Roubíčková, nar. 29.4. – 95 let, a pani Alena Stern, nar. 18.4. – 90 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Se zármutkem oznamujeme, že dne 21. února zemřela ve věku 83 let pani Ing. Zuzana Veselá. Se zesnulou jsme se rozloučili v obřadní síni NŽH v Praze.

Dne 5. března zemřel ve věku 74 let pan Tomáš Haas. Poslední rozloučení se konalo v Mannheimu 11. března 2015.

Dne 7. března zemřel pan JUDr. Miloš Kocman ve věku 92 let. Se zesnulým jsme se rozloučili 10. března v obřadní síni NŽH.

Dne 10. března zemřela ve věku 78 let pani Eva Nosková, roz. Weisssová, ze Dvora Králové nad Labem.

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **marec** sa dožili životného jubilea: pán Ing. Ladislav Izrael, nar. 5.3. – 58 rokov; pán František Izrael, nar. 11.3. – 68 rokov; pani Judita Schvalbová, nar. 22.3. – 79 rokov; pani Ing. Zuzana Hrehorčáková, nar. 30.3. – 46 rokov, a pán Vladimír Lichtig, nar. 29.3. – 61 rokov.

V mesiaci **apríli** oslavujú: pani Mgr. Danica Brendzová, nar. 6.4. – 61 rokov; pán PhDr. Juraj Guttman, nar. 11.4. – 64 rokov; pani MUDr. Katarína Hrehorčáková, nar. 17.4. – 73 rokov; pán Peter Sviták, nar. 24.4. – 69 rokov; pani Magdaléna Šagátová, nar. 24.4. – 83 rokov; pán Ing. Peter Šiovič, PhD., nar. 2.4. – 57 rokov, a pán Doc. PaedDr. Ivan Uher, Ph.D. – 58 rokov.

Jubilantom prajeme veľa zdravia, životného optimizmu a dlhé roky v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **apríli** slávia narodeniny členovia našej komunity: pán Ivan Hofmann, nar. 2.4. – 86 rokov; pani Anna Bokorová, nar. 9.4. – 64 rokov, a pani Mária Čizmárová, nar. 12.4. – 66 rokov. Prajeme týmto našim členom pevné zdravie, veľa šťastia a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **dubnu** oslaví narozeniny členové: pani Lenka Krédllová, nar. 21.4. – 37 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 72 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 62 let, a Samuel Appel, nar. 11.4. – 13 let. Vše nejlepší přeje celá teplická obec.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V mesiaci **dubnu** oslaví narozeniny pani Ing. Helena Kubartová, které přejeme hodně zdraví a dobrou pohodu.

Ad mea veesrim šana!

POUZE IZRAEL

V oficiální výroční zprávě Komise OSN pro postavení žen je ze 193 členů Organizace spojených národů v souvislosti s omezováním práv žen zmíněn pouze jeden stát, a to Izrael. V dokumentu nazvaném „Situace palestinských žen a pomoc pro ně“ je odsuzována izraelská okupace Západního břehu, která podle zprávy zpřičňuje „vysokou míru nezaměstnanosti a chudoby“, zejména mezi palestinskými ženami. Přitom byly zcela opomenuty jak izraelské snahy o zlepšení sociální situace a vnitřní politika státu, tak porušování práv žen ze strany samotných Palestinců, nemluvě o postavení žen a omezování jejich práv v mnoha dalších zemích světa. Jeruzalém se ke zprávě vyjádřil v tom smyslu, že je jen další důkaz zaujatosti OSN.

ARAFAT NEBYL OTRÁVEN

Prokurátor pařížského předměstí Nanterre sdělil, že tým expertů vyloučil, že by smrt ikonického palestinského vůdce Jásira Arafata roku 2004 mohla být způsobena otrávením. Závěr francouzských vědců tak koresponduje s výsledky ruské expertizy a mohl by učinit konec konspiračním teoriím o tom, že za smrtí Arafata stojí Izrael. Švýcarští vědci v minulosti našli na osobních věcech Jásira Arafata polonium, což by podle nich mohlo teorii o otrávení podepřít. Francouzi nyní oznámili, že stopy tohoto polonia jsou přírodního původu.

PŮLSTOLETÍ VZTAHŮ NA VELETRHU V LIPSKU

V záplavě nepříznivých zpráv z Evropy také jednu dobrou. Tématem letošního mezinárodního knižního veletrhu v Lipsku bylo: „Od 1965 do 2015. Německo – Izrael“ a připomínalo půl století diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi. Během čtyřdenního veletrhu se konalo 74 akcí spjatých s izraelskou kulturou, v programech vystoupili mj. Günter Grass, Herta Millerová či Uwe Tellkamp, z Izraele přijeli například Amos Oz, Meir Šalev, Jišaj Sarid či Ron Segal. V Německu má izraelská literatura velmi dobrý zvuk, hojně je překládán například Etgar Keret. Kromě spisovatelů se představili též ilustrátoři, kreslíři komiksů: z cholonského Muzea komiksu v Izraeli byla přivezena výstava s názvem *Putování*.

BATMAN STAROSTOU

Izraelci začali říkat jeruzalémskému starostovi Niru Barkatovi Batman, neboť už

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Foto archiv.

dvakrát osvědčil svou kuráž a duchapřítomnost. Poprvé to bylo roku 2004, kdy ještě ve funkci nebyl; jel v autě za autobusem, který odpálil terorista. Barkat začal okamžitě z hořícího vozidla pomáhat vynášet cestující, jedné ženě zachránil život.

Podruhé zasáhl letos 22. února. Při popojždění dopravní zácpou v centru Jeruzaléma si všiml, že na blízkém náměstí Cahalu se něco děje. Terorista tam zaútočil nožem na židovského mladíka, který se dokázal bránit tím jediným, co měl po ruce – váčkem na modlitební řemínky a křikem. Barkat se spolu se svým bodyguardem na útočníka vrhl, ten se dal na útěk, po krátké honičce ho starosta s ochranou přemohli a zneškodnili.

TÝDEN ŽIDOVSKÉ KNIHY V LONDÝNĚ

Londýnský týden židovské knihy se koná vždy na přelomu února a března. Jedná se o celých devět dní, kdy se v kulturním centru Kings Place a v londýnském Židovském muzeu konají desítky čtení, diskusí, představení a workshopů. Je též vyhlašována židovská novinářská cena. Tu letos získal francouzský žurnalista Marc Weitzman za svůj pětidílný cyklus věnovaný antisemitismu ve Francii (ještě před pařížskými útoky jej zveřejnil *Tablet Magazine*). Velký zájem zaznamenala diskuse na odlehčenější téma – izraelská kuchyně, která, jak se panelisté shodli, je v britské metropoli opravdu oblíbená.

ZEMŘEL SIR MARTIN GILBERT

Dne 3. února zemřel ve věku 78 let britský židovský historik sir Martin Gilbert. Je známý především jako oficiální životopisec Winstona Churchilla a autor dějin druhé světové války, ale spoustu prací věnoval také židovským dějinám a historii Izraele. Byl přesvědčeným sionistou a praktikujícím Židem, ve svých textech neváhal používat i „nevědecké zdroje“, jako deníky či rozhovory s pamětníky, a svou odbornost nasazoval i mimo univerzitní učebny a badatelný.

Narodil se roku 1936 v Londýně, všichni jeho prarodiče pocházeli z carského Ruska. Absolvoval studia moderní historie na Univerzitě v Oxfordu, na této škole pak již zůstal.

Celkem napsal na devadesát knih, židovským tématům se věnoval v několika zásadních dílech: *Atlas židovské historie; Vznik židovské státosti; Atlas holokaustu; Historie evropských Židů během druhé světové války; Hrdina naší doby* (biografie Nathana Šaranského); *Churchill a Židé; Izrael – dějiny; Židé ve 20. století; V domě Išmaelově; Dějiny Židů v muslimských zemích* a *Atlas arabsko-izraelského konfliktu*. Mnoho Gilbertových prací vyšlo i v češtině.

Jako odborník se účastnil i politické práce – byl členem delegací britských premiérů J. Majora a G. Browna do Izraele a stal se vládním poradcem na oblast Blízkého východu; spolupracoval též s BBC. Od roku 1978 patřil ke guvernérům Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. Roku 1995 mu britská královna udělila šlechtický titul. (am, ztis.cz)

רוש חודש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová, Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolinie České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s. r. o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20, 30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 4. 2015. **Cena 20 Kč (0,90 €)**